
El clergat a Catalunya durant la Guerra de Successió. Primera aproximació

Gustau Erill i Pinyot /gustauerillipinyot@gmail.com

En una primera aproximació, es presenta una sèrie d'exemples que mostren l'actitud dels eclesiàstics catalans al llarg de la Guerra de Successió, a partir de les dades de dos dels bisbats catalans, sobretot: Barcelona i Vic. Fent un aplec de la diversa bibliografia existent que parla fragmentàriament del tema i de la recerca en els arxius dels dos bisbats esmentats, així com de diverses informacions procedents d'arxius eclesiàstics i notariais, es vol fer un repàs sota un cert ordre cronològic dels eclesiàstics significats abans, durant i després de la guerra, inclòs l'exili. En el conjunt, es veu un decantament més gran cap a la significació dels clergues catalans en el bàndol austriacista, i, en canvi, un posicionament obertament filipista d'una part de l'alt clergat català, sobretot en aquells càrrecs ocupats per clergues no catalans, llevat d'alguns casos concrets. S'hi entreveu també un paral·lisme amb l'actitud del braç militar.

Paraules clau

Església, clergat, Guerra de Successió, Bisbat de Barcelona, Bisbat de Vic

A Marc Ferrer i Murillo, Francesc Riart i Jou i Francesc Serra i Sellarés, per la quantitat de dades i consells que m'han cedit i donat per a aquest article, procedents en bona part de treballs seus en curs.

Tot i que la intenció inicial era parlar del clergat vallesà al llarg de la guerra del 1705-1715, la recerca empresa ens ha portat a poder trobar relativament poques dades específiques del Vallès i, en canvi, prou dades que permeten esbossar un marc general dins del qual se situen les nostres comarques. Es tracta, doncs, d'un article que presenta un esquema del que podria ser un treball molt més extens, bisbat per bisbat, parròquia per parròquia, i orde religiós per orde religiós, que inclogués el conjunt de bisbats dels Països Catalans. Ens hem centrat en els bisbats de Barcelona i de Vic, principalment, perquè són els dos que inclouen poblacions vallesanes, però alhora també per la riquesa de les dades que conserven els seus arxius i perquè hem anat veient, mentre redactàvem l'article, que l'actitud dels seus clergues és força paradigmàtica del que fou el conjunt de l'església catalana, amb un predomini, això sí, dels eclesiàstics compromesos en la causa austriacista.

Reiterem que caldria desenvolupar un treball acurat més exhaustiu, el qual, a més, hauria d'incloure també els serveis religiosos de les tropes que no eren d'obediència catòlica: els anglicans i metodistes de les tropes britàniques, principalment, els hugonots (membres de l'església reformada francesa, protestant) francesos que combateren dins dels exèrcits anglès i holandès, els ortodoxos eslaus que estaven inclosos dins de les tropes austrohongareses, els luterans, calvinistes i d'altres confessions protestants

enquadrats en els exèrcits alemanys, i potser, fins i tot, els jueus que participaren en la guerra, sobretot dins de les tropes alemanyes o franceses. Les ordenances militars vigents als segles XVII i XVIII preveïen l'existència de serveis religiosos a les unitats militars; a casa nostra, per raons òbvies, només tenim algunes dades d'aquests serveis prestats per clergues catòlics.

La Guerra de Successió, aquest conflicte que mereix una triple qualificació: guerra de disputa dinàstica, guerra d'abast mundial i, finalment, guerra de resistència, no és, de fet, una guerra de religió, a l'estil de les de segles anteriors.¹ Ara bé, sí que es troben en el seu desenvolupament alguns elements que fan veure que l'adscripció religiosa fou en alguns casos més important que no pas l'obediència a un rei, un país o una bandera.

Exemplifiquen aquest fet els dos casos més paradigmàtics, prou coneguts (i els combatents que arrossegaven rere seu): l'anglès James Fitz-James Stuart, duc de Berwick, jacobí (catòlic) anglès, pertanyent al grup minoritari d'anglesos seguidors del Papa de Roma, en el qual també trobem el fet de ser membre de la part de la dinastia dels Stuart que es posà al servei del catòlic rei de França.² Davant seu, els vuit regiments hugonots (protestants), inicialment, que es posaren al servei de la reina anglesa, també protestant (anglicana), per lluitar contra els qui estaven perseguint els seus correligionaris a França.

1 Així i tot, el tema d'una possible guerra de religió s'ha tractat almenys en la publicació de David GONZÁLEZ CRUZ (vegeu la bibliografia) i al lloc web <http://www.11setembre1714.org/Institucions/esglesia-catalana-frame.html>. Aquest darrer no aporta referències de la procedència de la informació.

2 El pare del Duc de Berwick, Jaume II d'Anglaterra i VII d'Escòcia, convertit al catolicisme, fou destronat per la seva filla Maria (II d'Anglaterra i d'Escòcia), anglicana. James Fitz-James Stuart n'era fill bastard, com indica el prefix *Fitz*, i va conservar la confessió catòlica del pare i del fill primogènit, també de nom James, mentre que les filles legítimes romangueren anglicanes, confessió original dels Stuart des de l'època que eren reis d'Escòcia. La reina contemporània del de Berwick, Anna de la Gran Bretanya, germana de Maria i també filla, per tant, del rei destronat, no va tenir successió per no haver sobreviscut cap dels seus dinou fills. A la seva mort entrà la família Hannover, protestants alemanys descendents de Jaume I d'Anglaterra, com a possessors del tron anglès i escocès, en detriment dels Stuart catòlics, exiliats a França, que quedaven apartats de la successió per la seva adscripció religiosa. Per tant, el duc de Berwick va estar lluitant contra els exèrcits de la seva germanastra.

Preàmbul

Al llarg de la Guerra de Successió no es donà globalment un paper específicament diferent de l'església catòlica respecte dels altres components de la societat catalana. L'església, com a institució, seguí, doncs, els mateixos paràmetres de comportament que la resta de classes socials, sobretot la noblesa, el braç militar, amb qui la jerarquia solia estar connectada per vincles familiars, però també el braç reial. Potser es pot aventurar una actitud un xic més conservadora, per part de l'església, en el sentit de no engrescar-se gaire a adoptar posicions arriscades, llevat de casos individuals, que veurem més endavant. Quan les circumstàncies feien que l'entorn en què es trobaven els diferents bisbats catalans fos de marcat caràcter austriacista, el bisbat corresponent abraçava la mateixa causa; quan

les forces borbòniques van anar dominant els diferents territoris catalans, el bisbat corresponent es va adaptar al nou poder dominant. Un cas a part és el de determinats bisbes, els uns clarament austriacistes de cap a la fi de la guerra, i els altres filipistes, com veurem.

Sí que hi ha casos decantats de principi a fi cap a un bàndol determinat, però han de ser considerats més com a casos particulars, nombrosos, però possiblement no majoritaris, i no com a posició de l'església en tant que institució. És molt alt el nombre de clergues implicats en la defensa de Carles d'Habsburg i no tant el de decantats per Felip d'Anjou, però és encara molt més superior el nombre d'eclesiàstics que no apareixen en cap document que testimonii si estaven per una o altra opció, cosa que pot indicar que no hi havia, entre els eclesiàstics, ni una causa comuna, ni tan sols una determinada tendència majoritària. Els arxius parroquials no fan descobrir que hi hagués un determinat posicionament, ja que la major part de rectors i vicaris van continuar exercint les seves funcions habituals abans i després de cada canvi d'obediència a un rei.

Entre l'església que actualment anomenem "de base", és a dir, el conjunt de clergues que pertanyien al sector d'eclesiàstics que mantenien un contacte diari directe amb les classes més populars —rectors i vicaris de parròquies i la major part dels ordes religiosos—, sí que consta que hi havia un sentiment generat per les guerres del segle XVII, on la figura del francès provocava un clar rebuig en el poble pla. En aquells conflictes, principalment els del 1654, a la Guerra dels Segadors, i del 1694, a la Guerra dels Nou Anys, l'actuació de les tropes franceses provocà un estat d'animadversió general a tot el país contra els *gavatxos*, com se'ls anomenava entre el poble català.

El perquè d'aquesta animadversió es troba en l'actitud dels militars francesos en aquelles confrontacions, en què saquejaren esglésies i en robaren els tresors nombroses vegades, a part de protagonitzar nombrosos excessos en llur pas i estada a les poblacions d'arreu de Catalunya. Al voltant del 1705 s'inclouien aquestes idees en les prèdiques dels clergues, de manera que va quedar arrelat entre el poble un fort sentiment antifrancès.

Una part de l'església de base sí que es va implicar sense reserves en la defensa d'un determinat bàndol,

majoritàriament l'austriacista, en els casos que hem trobat documentats. És prou sabut que el Pacte dels vigatans obeï a una crida de notables osonencs feta pel rector de Sant Eulàlia de Riuprimer i vicari general de la diòcesi vigatana, Llorenç Tomàs i Costa, el 17 de maig del 1705, a l'ermita de Sant Sebastià. Ara bé, d'altres dades que fins ara s'han donat per bones per referenciar la participació d'eclesiàstics en la contesa bèl·lica mereixen almenys un interrogant a l'espera de documentació que els acrediti de forma fiable, cosa que en alguns casos no s'ha produït fins ara.

S'ha parlat, per exemple, de la participació de clergues barcelonins en la Brigada d'Artilleria que defensà el baluard del Pla d'en Llull, sota la direcció del canonge de la Seu de Barcelona, Jaume Anglada, però l'única font que en parla³ és un lloc web que no dóna referències i, en canvi, les Actes de deliberacions del Capítol de canonges de la seu de Barcelona no tan sols no en parlen, sinó que no hi consta cap canonge amb aquest nom i cognom. D'altra banda, la base gràfica en què se sustenta és un gravat del segle XIX, d'època romàntica, la fiabilitat del qual és ara per ara dubtosa: pot tractar-se d'una de les moltes recreacions d'aquell moment basades en llegendes amb poca base històrica. Ni Bruguera, ni Castellví, ni Sanpere i Miquel no en parlen⁴ (els *Anales...* de Feliu de la Peña acaben el 1709). El mateix web esmenta quatre companyies de miquelets alçades i finançades a Bellver de Cerdanya per frares de la comarca i tres companyies de capellans mobilitzats a Girona sota el comandament de l'abat de Sant Pere de Galligants, Jeroni de Mora i Navarro, el qual va rebre la patent de coronel. Són detalls que, ara per ara, encara estan pendents de verificació. També esmenta una partida que lluità contra els borbònics a Arbúcies comandada pel capellà del poble, quan s'ha pogut comprovar que aquest capellà era en un mas proper a Sant Hilari Sacalm en el moment del combat d'aquella vila selvatana.

Diu el mateix web, encara, que el capítol canonical de la ciutat osonenca es va armar per tal de defensar les portes de la ciutat... Qui ho va fer fou el de la coseu de Manresa; el capítol de Vic volgué organitzar una companyia d'eclesiàstics el 1706, però no es dugué a terme amb religiosos, finalment, per ser incompatible amb el seu estat, sinó amb civils, pagats pels canonges, que també van pagar sometents al Grau de Collsaca-

bra i contractaren civils un parell de cops més, sempre per pocs dies, en defensa dels portals de la ciutat de Vic. D'altra banda, la presència de capellans portadors d'armes està prou documentada els darrers anys de la guerra, a la ciutat osonenca.⁵

El que sí que apareix documentat és l'organització de regiments per al bàndol borbònic, el 1706, per part del bisbe de Cartagena-Múrcia, Luis Antonio Belluga y de Montcada, el granadí cardenal Belluga, els homes del qual lluitaren al costat del duc de Berwick. I també està documentat que “*no se puede dexar de admirar su extraordinario corage, no siendo poco, viendo el furor de los paysanos de la ciudad, que venían ordinariamente a cruzar las bayonetas con los granaderos, (...), y los eclesiásticos, assi clérigos como frayles, se señalaron como los demás*”.⁶

Qui sembla que afrontà un compromís més alt fou el Capítol de Paborde i Canonges de la Seu de Manresa, coseu episcopal de Vic: ja el 7 d'octubre del 1705 celebraven la caiguda de Barcelona en mans de “*Nre. Señor Carlos Tercer*”, i el 7 d'abril següent, a partir de l'amenaça en què es creien trobar perquè el rei estava assetjat “*dintre aquella [Barcelona] y aquesta Ciutat ab los perills de una invasio y ab la asistencia de poca gent per ser la major part fora en lo somatent y la demes cansada de las continuas guardas en los portals de aquella, que atesas estas circunstancias fora del servey de las dos Magestats Divina y Humana se resolvues vestirse tots los Ecclesiastichs de guerra; y fer guarda en los portals de la present Ciutat segons son torn; y com se despedís dit Don Ignasi Maranyosa de Capítol tractada despres esta materia ab la Comunitat de Beneficiats de la present Iglesia, resolvue que*

tots los Capitulars se vestissen de guerra a efecte de defensar y fer guarda als portals de la present Ciutat; y aximateix elegir als Canonges Francisco Pou y Dr. Felix Ignasi Dalmau porque, ab los dos Beneficiats de que se tingue noticia havia elegido la dita Comunitat disposassen lo orde y modo se havian de observar en aquesta materia”.⁷ En els anys posteriors, en aquest Capítol no queden registrades més deliberacions referides a la guerra, llevat d'una de l'abril del 1710 en què fan un substanciós donatiu al regiment del coronel Marqués de la Alcantarilla, austriacista.

L'eclesiàstic en aquell moment constituïa un dels tres braços en què es dividien les corts catalanes i tenia una forta representació en les institucions. Considerat com a primer dels tres braços, el capdavanter del braç eclesiàstic sovint esdevenia portaveu de la resta de la institució davant del rei. Per aquesta causa, foren nombrosos els eclesiàstics cridats a assumir la presidència de la Diputació del General o Generalitat. Pertanyien al braç eclesiàstic tots els bisbes catalans (el de Tortosa al tombant del segle XVII al XVIII assistia a les corts valencianes), els capítols de canonges a través de representants, els abats i priors de monestirs, representants d'ordes religiosos sense aquestes dignitats, els màxims dirigents de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem (al País Valencià, els de l'Orde de Montesa) i els comanadors d'altres ordes militars. Tots podien ser representats per apoderats (*síndics*). Per tant, el paper de l'església en el règim parlamentari català medieval i modern era proporcional amb el dels altres dos braços, el militar o nobiliari i el reial o popular.

119

1701-1705

Ja abans de la plena entrada de Catalunya en la guerra, l'any 1705, alguns representants de l'estament eclesiàstic s'havien significat propers al candidat de la casa d'Habsburg i, per tant, partidaris de no acceptar el testament de Carles II.⁸ Era lloctinent de Catalunya el príncep Jordi de Darmstadt, fervent seguidor de la causa austriacista, i surava en l'ambient aquesta acceptació o rebuig del testament del difunt rei, acceptació propiciada per cartes pressionant els catalans perquè acceptessin sense dubtes Felip d'Anjou com a rei i per la que exercien 50 batallons i 50 esquadrans francesos a la frontera disposats a entrar a Catalunya.

3 <http://www.11setembre1714.org/Institucions/esglesia-catalana-frame.html>.

4 Obres citades al llarg d'aquest article d'aquests autors.

5 *Actes del Capítol de Canonges de la Catedral de Vic*, diversos folis.

6 *Diario del sitio de Barcelona*, Girona: Imprenta de Gabriel Bró, 1714, p. 23.

7 *Llibre de les deliberacions del Molt Illtre Capítol de Paborde y Canonges de la Seu de Manresa...*

8 Testament que, d'altra banda, segons els costums i les constitucions catalanes, era il·legítim, ja que els regnes de la Corona catalanoaragonesa no es podien llegar en testament: calia la intervenció de les corts, per tal de decidir el successor en casos semblants.

Entre octubre del 1701 i febrer del 1702 hi va haver Corts generals a Barcelona, amb assistència de Felip IV (figura 1). La participació eclesiàstica hi fou l'habitual, i hi consten com a president del braç eclesiàstic l'arquebisbe de Tarragona, Josep Llinàs i Aznar; els clergues presents en aquelles corts foren els bisbes de Vic, Urgell, Barcelona i Solsona (el de Girona era canceller i hi assistia en funció d'aquest càrrec), a més d'un nombre d'eclesiàstics no precisat; de tots els quals foren designats per a diferents comissions (Sisena, Novena, Divuitena...) Baltasar de Montaner i Sacosta, abat de Sant Cugat del Vallès; el doctor fra Joan Soler, abat de Sant Pau del Camp i de la Portella; Josep Ciurana, canonge de Girona; Dalmau Copons i Grimau, canonge de Barcelona; el doctor Jaume Alòs, síndic del capítol de la Seu de Lleida; Miquel Joan Bosch, canonge de Vic; Rafel de Pinyana i Galvany⁹, hospitaler, paborde i canonge de Tortosa; Felicià de Saiol i de Quarteroni, cavaller de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, i Pau Llinàs, canonge d'Urgell. La major part es decantaren, al llarg de la guerra, pel bàndol austriacista, tot i que també hi ha una certa presència d'eclesiàstics partidaris del d'Anjou.

Com és sabut, aquestes corts significaren l'acceptació de Felip IV com a rei dels catalans, un cop el rei va signar les *Constitucions de Catalunya* i tots els actes aprovats a les corts esmentades. Per tant, en aquest primer moment, pràcticament tots els eclesiàstics suara esmentats juraren obediència a Felip d'Anjou com a Felip IV; fou precisament el braç eclesiàstic el que primer es decantà per jurar obediència al duc d'Anjou; el militar el va seguir, tot i que amb molts escrúpols i amb interposició de documents adreçats al futur rei, en defensa del que preveïen les constitucions de Catalunya. El braç reial, atesa la reacció general, feu com el militar.

A principis de novembre del 1701, Jordi de Darmstadt, en aquell moment encara lloctinent, va reunir el Reial Senat i la Diputació del General per tal de llegir-los la carta rebuda del cardenal Portocarrero, que és qui el substituiria com a màxima autoritat reial a Catalunya, perquè propiciés l'entronització de Felip d'Anjou. La pràctica totalitat dels diputats de la Diputació es declarà a favor del pretendent de la casa d'Habsburg.¹⁰ No en va el president de la Diputació del General fins a principis del 1701 havia estat el

Figura 1. Portada del llibre editat per les Corts de Catalunya, l'any 1702: *Constitucions, capitols y actes de cort fetas y atorgats per la S.C.R. Magestat del Rey Nostre Senyor don Felip IV (...)* en los anys 1701 y 1702. Barcelona: Rafel Figueró (Biblioteca Antiquària / AHS).

paborde d'Àger Climent de Solanell i de Foix, que havia mort el febrer del 1701 després de manifestar-se obertament en contra de l'acceptació del testament de Carles II per part dels diputats catalans (hom atribueix la seva mort al disgust que aquesta acceptació li provocà). El substituï Josép Antoni Valls i Pandutxo, ardiaca de Sant Llorenç de la Seu de Tarragona, el qual se significà a favor del rei Felip IV.

En el trienni 1701-1704, període en què Felip IV és acceptat com a rei, rebut a Barcelona, on convoca les Corts de 1701-1702, i en el qual es comencen a produir els primers xocs amb el nou rei i els seus representants a Catalunya, la presència dels eclesi-

àstics a les institucions estava representada, com als segles anteriors, per la presència del braç eclesiàstic a les institucions de govern: la Diputació del General, o Generalitat, i les Corts. A més, en tots aquells òrgans de gestió i de decisió que en derivaven: diverses comissions que solien rebre el nom a partir del nombre de membres que les constituïen (Sisena, Novena, Divuitena...), el sistema de visitadors,¹¹ també depenent de cadascun dels tres braços, etc.

Del 1701 al 1704 era president de la Diputació del General fra Anton de Planella i de Cruilles, abat de Besalú, i oïdor fra Rafael de Padellàs i de Casamitjana, paborde de Palau, tots dos diputats eclesiàstics. En les eleccions per insaculació del mateix 1701 foren elegits els visitadors de la Generalitat en presència de nou diputats; els tres diputats del braç eclesiàstic foren el doctor Miquel Joan Bosch, canonge de Vic, fra Diego d'Olzina i Vilanova, sagristà de Sant Pau del Camp, i fra Joan Baptista de Sanjuan i Planella, almoïner de Besalú. Els visitadors elegits foren, sempre referint-nos únicament al braç eclesiàstic, l'ardiaca i canonge de Barcelona, Andreu Foix, natural de Cambrils, el canonge de Tortosa, doctor Vicenç Gomis, i el doctor Ignasi de Balsilles.¹² De tots ells, tan sols Joan Baptista de Sanjuan, Vicenç

Gomis i Ignasi de Balsilles no se significaren clarament pel bàndol austriacista.

En les conferències subsegüents dels diferents estats es tractà aquest dilema i finalment, després de moltes deliberacions, negociacions i una feixuga tasca de convenciment diputat per diputat, els tres comuns (Diputació del General,¹³ Consell de Cent i braç militar) es decidiren per l'acceptació de Felip IV.¹⁴ De tots els membres de l'església que intervingueren en aquestes negociacions, un cop mort Climent de Solanell i de Foix, només l'oïdor eclesiàstic Rafael de Nadal i Domènec mantingué la seva veu en defensa de les constitucions i privilegis dels catalans. La resta de membres eclesiàstics del comú on eren presents anaren abandonant posteriorment l'obediència inicialment jurada a Felip d'Anjou.

Un cop destituït el príncep Jordi de Darmstadt, aquest abandonà Catalunya, però abans de partir definitivament cap a Viena féu dues aturades per trobar-se amb catalans partidaris de la casa d'Habsburg: la primera a Castelldefels i la segona a Blanes. Assistiren a la primera d'aquestes trobades el canonge i ardiaca de Barcelona, Andreu Foix, i el rector de Vilabella del Camp, Antoni Pons.¹⁵ Aquest darrer milità des del primer moment entre els partidaris de Carles III i el 1704 participava en la conquesta de Gibraltar, on fou ferit, amb la unitat comandada pel mariner mataroní, nascut a Caldes de Montbui, Josep Corrons,¹⁶ juntament amb el prevere Miquel Ruaix i el frare agustí Fèlix Rovira. És el que Castellví anomena *pasó al campo*, com veurem tot seguit.

En canvi, entre els partidaris de Felip IV, o almenys comissionats per tal de fer-li compliments, trobem fra Baltasar de Montaner i Sacosta, monjo benedictí de Sant Cugat del Vallès, i com a president de les Corts Generals catalanes del 1701-1702 pel braç eclesiàstic trobem fra Josep Llinàs i Aznar, frare mercedari, arquebisbe de Tarragona, aragonès de naixença. En aquestes corts, molt mogudes, el novembre del 1701 es produí el dissentiment encapçalat per Pere de Torrelles i de Sentmenat (el qual, a conseqüència d'aquests fets, rebutjà el nomenament reial de marquès), a causa de l'autoritarisme absolutista de Felip IV, que començava incomplint de seguida les constitucions que havia acabat de jurar.¹⁷ Els signants d'aquest dissentiment aconseguiren enviar una representació davant del rei, per formular-li els mo-

9 De vegades citat com a Galceran o Galcerany, pel que fa al segon cognom.

10 D'eclesiàstics, en aquest consell hi havia l'esmentat Climent de Solanell i de Foix i fra Rafael de Nadal i Domènec, diputat oïdor, sagristà major del monestir de Santa Maria de Ripoll.

11 Oficial de la Generalitat de Catalunya que tenia per missió d'examinar i vigilar la gestió de tots els oficials de l'organisme.

12 *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Volum 10, p. 2 i 3.

13 Hi participaren, com a membres de l'església, Fèlix de Taverner i Joan Baptista Olzina, canonges de Barcelona, i fra Galderic de Santjust, paborde de Berga, del monestir de Santa Maria de Ripoll. El primer es mantingué sempre fidel a Felip IV.

14 Al llarg d'aquest treball Felip d'Anjou serà sempre anomenat amb aquesta numeració, atès que és la que correspon als regnes de la Corona d'Aragó.

15 Antoni Pons, rector de Vilabella del Camp, que seria nomenat el mateix 1704 vicari general de l'Exèrcit Reial de Carles III, i ho fou amb els capitans generals Peterborough i Starhemberg. Germà de Felip Pons, rector d'Albesa, el qual fou penjat pels filipistes. Mort el 1712, els darrers anys de vida gaudí de les rendes del monestir de Sant Cugat del Vallès.

16 FELIU DE LA PENYA, vol. 3, p. 529.

17 FELIU DE LA PENYA, vol. 3, p. 488.

tius de l'acció; aquesta representació incloïa el canonge de Barcelona i poeta barroc Josep Romaguera, com a advocat. Una malaltia del rei esdevinguda precisament aquells dies féu que les corts catalanes enviessin una representació a interessar-se dia a dia per la seva salut, en la qual era present fra Jeroni de Mora i Navarro, abat de Sant Pere de Galligants. Només l'esmentat en primer lloc apareix anys després com a filipista (fou nomenat bisbe de Vic per Felip IV, però mai no es reconegué aquest nomenament a Roma i, per tant, no va arribar a prendre'n possessió); tots els altres foren fermes opositors al borbó.

122 Al llarg d'aquests anys previs a la generalització de la guerra a Catalunya ja es feien evidents preses de posició en contra de Felip IV per part d'alguns sectors socials, entre els quals es trobaven els eclesiàstics. És paradigmàtic el cas del Bisbat de Vic que descriu Albareda:¹⁸ El 1702 l'intendent del Rosselló, De Quinson, explicava en una carta que *“un riche bourgeois et fort honneste homme de ma connaissance qui vient de Catalogne, du costé de la Plaine de Vic, m'a confirmé les mêmes nouvelles (...) parmi les peuples de l'esperance d'une flotte, et de m. le Prince Darmstad, et que ce sont les prestres et les mognes qui entretiennent les esprits dans ces sentiments là”*. També cita Albareda una carta d'un canonge filipista de Vic adreçada a un clergue barceloní, on es queixa d'haver estat amenaçat per escrit que li tallarien el coll quan arribés l'arxiduc i que estava convençut que les amenaces procedien dels pares descalços de la Trinitat, els trinitaris. En aquesta carta es diu que *“ces pères sont fort hardis”*, i que, per sublevar el poble, repeteixen constantment que quan arribin els gavatxos els prendran fins l'or i la plata de les esglésies.

Ja el 1703, entre els acompanyants de l'arxiduc Carles a Praga consta el català doctor Gabriel Santar,¹⁹ capellà reial d'honor. El mateix 1703 surten més eclesiàstics implicats en l'agitació que hi hagué després dels reiterats incompliments de les constitucions catalanes per part del rei, com també de les subsegüents queixes dels catalans: fra Antoni de Planella i de Cruïlles, abat de Besalú i president de la Generalitat en aquell moment, fou cridat pel Conde de Palma per fer callar una manifestació de disgust dels catalans davant del borbó. En canvi, no ho fou l'oïdor eclesiàstic de la mateixa Generalitat, el benedictí fra Rafael de

Padellàs i de Casamitjana, paborde de Palau del monestir de Sant Cugat del Vallès, el qual es mantingué inicialment en una actitud neutra, tot i que el 1706 ja el trobem entre els qui segueixen Carles III. El canceller fins al 1706, Manuel de Santjust i de Pagès, canonge prior de Tortosa, que més tard fou membre de la Junta d'Estat austriacista de Catalunya i bisbe de Vic, i el jurista i eclesiàstic Miquel de Calderó, que seria nomenat primer inquisidor i regent honorari del Consell d'Aragó, també foren cridats pel virrei, Fernández de Velasco, per afers semblants.

En un altre conflicte del mateix any, en què el braç militar i el Comú de Barcelona es negaren a obeir l'ordre de Felip IV d'esborrar de les línies successòries els Habsburg i, en canvi, afegir-hi els d'Orleans, foren designats pels dos braços esmentats per negociar els canonges Bonaventura de Lanuza i Oms, degà de Tarragona, Rafael de Pinyana i Galvany, de Tortosa, que havia estat president de la Generalitat entre 1695 i 1698, i Miquel Joan Bosch, de Vic, tots tres austriacistes convençuts.

Els conflictes amb el borbó i els seus representants a Catalunya—principalment el virrei, Francisco Antonio Fernández de Velasco y Tovar, a partir de la seva presa de possessió a principis del 1704, i abans amb el cardenal i arquebisbe de Toledo, Luis Manuel Fernández de Portocarrero-Bocanegra y Moscoso-Osorio, lloctinent de Catalunya del 1701 al 1703— anaren en augment, atès el constant descontentament que manifestaven els representants a Corts pel fet que Felip d'Anjou no respectava el contingut de les constitucions que ell mateix havia jurat. Les manifestacions de protesta davant d'aquest fet, així com les sovintejades manifestacions a favor de Carles d'Habsburg, afloraren molt aviat i començà una repressió sistemàtica per part del virrei, principalment. La casa del diputat eclesiàstic, l'arquebisbe Josep Llinàs i Aznar, fou registrada, i s'hi trobà roba de contraban, cosa que el va dur a judici i privació de salari i residència.²⁰ Es tracta, sens dubte, d'un cas de persecució política a través d'un parany policial.

La desafecció del clergat regular respecte de Felip IV devia ser ja gran, des del moment que el mateix bisbe de Barcelona, Benet Sala, ha d'advertir els capellans de les seves parròquies que en una de les oracions no ometin el nom del rei, com era preceptiu de fer: *“El Obispo de Barcelona, el Ilustrissimo*

Señor Don Fr. Benito Sala, y Caramany muy instado, diò quexas a las Parroquias de Barcelona porque algunos Clerigos no dezian en la Missa la oracion: Et famulos. Y si la dezian, omitian el Nombre de Phelipe, y diò Mandatos para que no la olvidassen".²¹ Narcís Feliu de la Peña cita entre els seus confessors aquell mateix any, en què va estar divuit mesos a la presó, els pares fra Josep Parés, agustí descalç, i fra Josep de Sant Oleguer, que estava ja compromès en la causa austriacista pel fet d'estar en contacte amb Antoni de Paguera i d'Aymerich.

El 1704, el Reial Senat de Barcelona va manar comparèixer, sota amenaça de persecució, del braç eclesiàstic el doctor Antoni Pons, ja esmentat, que no es va presentar perquè, segons la terminologia militar de l'època, "*pasó al campo*", i va participar en el desembarcament a Gibraltar, on fou ferit; el doctor Miquel Ruaix i Colomer, que va passar també a Gibraltar (després d'haver confabulat per obrir les portes de Barcelona a l'arxiduc el mateix 1704; més tard, fou capellà major de les Reials Guàrdies Catalanes), com també el pare agustí Fèlix Rovira, que igualment se'n va anar a Gibraltar, "*per disgust particular amb la religió*".²² Aquest darrer apareix anys després del final de la guerra entre els exiliats a Viena, on encara és esmentat amb l'abreviatura *fr. (fra)*.²³ Altres membres de l'església catòlica foren també empresonats: Francesc Barata, rector de Premià (nomenat més tard canonge de la catedral de Barcelona); Felip Pons, rector d'Albesa, germà de l'anteriorment esmentat Antoni Pons, i Jacint Vilanova, prevere de Vila-rodona, els quals van ser executats el 1705 a la forca, ignominiosament, davant de nombrosa concurrència, el primer el setembre i el segon a la plaça de Sant Jaume el 25 de juliol, diada

de Sant Jaume; mossèn Francesc Estevanell; el pare Jeroni Antoni de Sant Tomàs; el benedictí fra Josep Company, que fou desterrat a Mallorca, a més de dos frares caputxins dels quals no consta el nom.

Ja entrant en el 1705, i simultàniament amb el començament de la guerra oberta, per als catalans, el virrei Velasco encara va estrènyer tant com va poder en la repressió contra els austriacistes: va fer que el jutge del Breu formés procés contra el xantre de l'església de Vic Ramon de Cruïlles, el canonge i sagristà de la mateixa església Josep Bosch, i contra el ja esmentat Llorenç Tomàs i Costa, que pràcticament els mateixos dies participava en el Combat del Congost.

Llorenç Tomàs i Costa, rector de Santa Eulàlia de Riuprimer i vicari general del Bisbat de Vic, convoca la trobada de Sant Sebastià on es duu a terme el Pacte dels Vigatans. Fou membre de la Junta Eclesiàstica de Carles III, canceller del Principat de Catalunya, capellà d'Honor de Carles III, tresorer de la Catedral de Barcelona, com també diversos càrrecs eclesiàstics més. Fou ennoblit per Carles d'Habsburg, i al final de la guerra marxà a l'exili a Nàpols, on fou regent del Consell de Santa Clara, comissari general del Tribunal de la Santa Croada i va obtenir un marquesat.²⁴

Ultra ser qui convocà el Pacte dels Vigatans, féu d'enllaç entre els conspiradors osonencs i la noblesa barcelonina. En el decret d'expulsió d'eclesiàstics promoguda pel duc de Berwick, esmentat més endavant,²⁵ es diu d'aquest prevere que "*fue el director o el interlocutor de la rebelión entre los Bigatanes y las cabezas que estaban dentro de Barcelona*, i Castellví en diu *principal motor y director de la turbación que se originó en el llano de Vic en 1705*".²⁶ És, sens dubte, un dels clergues més destacats i influents de tota la Guerra de Successió i peça clau en el seu desencadenament.

El 1706 és esmentat "com a obtentor del priorat de Sant Pere del Munt, que fou de la religió de Sant Benet y vuy secularitzat y rural".²⁷ Penjà, doncs, els hàbits i fou, més endavant, ennoblit per Carles III.

1705-1713

Començat el conflicte bèl·lic al nostre país, hi hagué diversos eclesiàstics que se significaren de seguida a favor de Carles III. Hi destaquen Martí Morales, rector d'Altea, que participà en el desembarcament del

18 ALBAREDA (Ausa, 1988), p. 32.

19 Capellà només esmentat per CASTELLVÍ, al vol. 1, p. 424.

20 FELIU DE LA PENYA, vol. 3, p. 514.

21 FELIU DE LA PENYA, vol. 3, p. 518.

22 CASTELLVÍ, p. 468. *Religió*, en aquesta frase, significa l'orde dels agustins, al qual pertanyia.

23 LEÓN, p. 577-594.

24 BALLBÉ, p. 73-88.

25 Vegeu el penúltim apartat d'aquest article.

26 CASTELLVÍ, vol. 4, p. 366.

27 *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Vol. 10, p. 673.

general Joan Baptista Basset en aquell port valencià, procedent de Gibraltar; els vigatans Llorenç Tomàs i Costa,²⁸ rector de Santa Eulàlia de Riuprimer i vicari general de la diòcesi de Vic, el canonge de Vic Miquel Josep Bosch, el rector de Tona, Ramon Puig i Sorribes, fill i germà dels Puig de Perafita, austriacistes des del primer moment, el rector de Viladrau, Francesc Ferrer... En el moment del setge austriacista a Barcelona del 1705, passen al camp assetjador tot de cavallers, militars, entre els quals hi ha un cavaller monjo de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, fra Felicià de Saiol i de Quarteroni, que fou també un dels que participà en el consell de guerra de Sarrià del setembre d'aquell any i poc després arribava a ser nomenat cambrer de Carles III. El duc de Noailles, militar francès de renom informava el mateix 1705 de la revolta catalana i el paper dels clergues: *“La rébellion, générale en Catalogne, se communiquait comme un feu violent. Les moines y contribuaient plus que personne: le roi n'avait pas plus de grands ennemis. Ils étaient impliqués dans tous les complots; on les croyait auteurs des écrits séditieux, des pasquinades qui se renouvelaient sans cesse: et l'empire qui leur donnait la superstition, leur procurait mille moyens de troubler l'état”*.²⁹

El rei Carles, després de posar en funcionament els mecanismes d'estat fidels a la seva persona, nomenà també el 1705 una Junta d'eclesiàstics, on consten els ja esmentats Josep Bosch, Felicià de Saiol i Llorenç Tomàs i Costa, a més del bisbe de Solsona, el menorquí i frare agustí Guillem de Gonyolons, l'abat de Gerri, mort el 1707, Francesc de Cordelles, el de Camprodon, Genari Colom, l'ardiaca d'Andorra, Josep d'Asprer, i fra Josep Bru, cambrer de Santa Maria de Ripoll.

En aquest mateix any eren membres del consistori de la Diputació del General fra Francesc de Valls i Freixa, cambrer del monestir de Sant Pere de Camprodon i president de la Diputació del General del 1704 al 1705, quan morí en el bombardeig austriacista de Barcelona, i el canonge de Vic, Pere d'Oliver,³⁰ oïdor eclesiàstic de la Diputació del General. En els combats del 1706, Feliu de la Peña destaca l'assistència de tota mena de clergues als defensors de la ciutat, acompanyant els ferits i carregant els morts, fins als llocs de més perill. Hi destaquen els doctors Gabriel

Barrera i Josep Carreras, el darrer dels quals fins i tot assistia en els hospitals d'anglesos i holandesos (protestants), i mossèn Josep Roig, que buscava dia i nit ferits per poder-los socórrer.³¹

No consten gaires eclesiàstics morts en combat o a la presó després de ser capturats pels filipistes, però Feliu de la Peña cita fra Francesc Sànchez entre els morts a la presó de Pamplona el 1706 i el doctor Josep Boxó entre els clergues que van passar per la presó abans de tornar a Barcelona, i, el 1707, el sagristà de Llers, doctor Jaume Molar, els domers doctors N. Garrabet i N. Esponellà, mossèn Josep Vilanova, rector de Taravaus, i els doctors Josep Anglada, Francesc Barber i Magí Aulet, presos pels borbònics a l'Empordà.

Els que sí que esmenta Feliu de la Peña és el conjunt d'eclesiàstics que a mesura que anaven caient llurs ciutats del costat filipista marxaven per tal d'unir-se als de Carles III. Així, trobem que de Balaguer se'n van el canonge Josep Revert, els doctors Pere Balfa, Josep Corral, rector de Camarasa i Ramon Pocurull, rector de Cubells, i els mossens Francesc Martí, Josep Escrivà i Francesc Carbonell, rector del Poal, i de Tortosa, el canonge degà Francesc Golrons, el doctor Jaume Vidal, canonge, i els mossens Josep Verge, Tomàs Figuerola i Jaume Sorribes, de Xerta. De Puigcerdà, els mossens Ramon Arajol, Rafael Domènech, Jaume Jasquer i Antoni Siscart.

El 1707, amb la caiguda del País Valencià després de la batalla d'Almansa, una gran quantitat de clergues valencians seguidors de Carles III emprèn el camí de l'exili, la major part en un exili interior, amb destí al Principat de Catalunya que quedava sota obediència de Carles III. Així, els canonges Vicent Carroz i Manuel Mercader, ardiaca, Sumiller de Cortina³² de Sa Majestat, de València, Francesc Borja, Josep Gavilà i doctor N. Bru, sagristà, els pabordes Gaspar Fuster, Felip Domènech, que també era jutge civil, i Damià Palou, els doctors en Teologia Carles Supler, Miquel Bell, Tomàs Rovenes, degà de Gandia, Antoni Manuel de Salafranca, Ramon Micó, Manuel Auger i Botella, Pedro Díaz de Serralde, capellà d'honor, Bernat Monfort, Vicent Pastor, Pedro o Pedró, Baptista Masseguer, Joan Baptista Montestruch, Joan Ferrer, Florià Fuster, Josep Català i Cols, els mossens Joan Escòrcia i Ladron, rector de Cullera, Tomàs Durà, Pere Vilaroya, Gaspar Domingo, Roc Oltra, Josep

Castelló, Maties Navarro, Joan Mansano, Pere Vicent Pastor, Pere Vives, Lleonard Lita, Baltasar Morales, Josep Simon, Joan Baptista Albinyana, Joan Esbrí, Josep Febrer, Llorenç Salvaterra, Manuel Peris, Gregori Roig, Tomàs Garcia, Agustí Piera, Francesc López, el vicari Chia, Vicent Rodríguez, Jaume Martínez, Gaspar Ramuí, Venanci i Dionís Fibla, Joan Baptista Caperó, Josep Estaller, Dionís Navarro, Josep Pina, Josep Beltran, sotsdiaca, Baptista Gombau, Antoni Pujalt, Domènec Morera, Esteve Pascual i Ximeno, Francesc Mestre, Antoni Mayans, Vicent Malfey, Vicent Gacer, Valero Pérez, Ferran Gavilà, Vicent Coloma, Ildefons Martínez, Blai Verge, Joan Baptista Domingo, sotsdiaca, Francesc Forés, i els frares, de diferents ordes, Antoni de Benavides, de Montesa, Rafael Pria, Josep d'Amposta, Josep Cambra, Josep Soler, Damià Gomar, Ferran Menor, Gaspar Zapata, Josep Navarro, Vicent Corretger, Tomàs Guerola, Domènec Torras, Josep Ribas i Fàbregas, Domènec Tomàs Bedòs, Miquel Garcia, Joan Valero, Timoteu Bas, Baptista Carrals, Joan Marquès i Josep Pasqual.

Molts d'aquests eclesiàstics, després d'abandonar la seva parròquia o el seu convent, es van veure forçats a pidolar als bisbats i parròquies on anaven a parar en el seu exili de poder celebrar –cobrant-les– misses per assegurar-se alguna entrada pecuniària. A les actes dels capítols de canonges consultats són constants les peticions adreçades als bisbats per poder celebrar missa, així com els convits a celebrar-ne als prelats i altres dignitats que estaven fora del seu bisbat per causes polítiques; per exemple, als bisbes de Cartagena de Indias, Albarracín, etc.

28 La figura d'aquest eclesiàstic és tractada amb força detall a BALLBÉ (2008).

29 NOAILLES, p. 309-310.

30 SIMON, p. 274.

31 FELIU DE LA PENYA, vol. 3, p. 563.

32 Oficial del palau reial molt distingit. Havia de ser eclesiàstic i la seva funció era córrer la cortina de l'espai que ocupava el rei, sovint una tribuna, quan calia. També l'assistia en els oficis divins a la capella reial, beneïa la taula reial en absència dels capellans de palau i d'altres dignitats eclesiàstiques de rang superior.

33 En una part de la bibliografia consultada, és el seu germà Francesc qui s'esmenta com a bisbe elet el maig del 1705. A les *Actes del capítol de la seu de Vic*, f. 213, el nom citat és el de Baltasar de Montaner, abat de Sant Cugat del Vallès. La confusió entre els dos germans es dona en més casos, en la bibliografia consultada.

Pel que fa al bàndol filipista, la llista d'eclesiàstics que abandonaren Catalunya seguint el rei Felip IV també és llarga, cosa que demostra la manca d'unanimitat de l'església catalana en aquesta guerra: els bisbes Francesc Solís i Hervàs, mercedari andalús, de Lleida; Miquel Joan de Taverner i Rubí, de Girona, que es refugià a Perpinyà; Silvestre Garcia y Escalona, castellà, de Tortosa; Julià Cano i Thebar, d'Urgell; fra Baltasar³³ de Montaner, bisbe electe (pels filipistes) de Vic, que no arribà a exercir mai. Els inquisidors marxen en ple: Pedro Soto, Antonio Romero i José de Alba. Els abats fra Josep Oliver, de Santes Creus; Francesc de Taverner i d'Ardena, de Sant Feliu de Girona, nebot del bisbe. Els canonges Dalmau de Copons i Grimau, ardiaca de Barcelona; Josep de Taverner i d'Ardena, tresorer de Barcelona, germà de l'abat de Sant Feliu de Girona i nebot del bisbe; Ramon Marimon, ardiaca de Tarragona. Algun d'ells, però, tornà a Catalunya més tard, reconeixent com a rei Carles III.

125

Posició del braç eclesiàstic de la Diputació del General (1705-1713)

El 1704-1707, etapa en què s'accentuen els conflictes amb els borbònics i comença la guerra perquè els estaments i la societat catalana neguen l'obediència a Felip IV i la donen a Carles III, els representants eclesiàstics en els estaments de govern són Josep de Valls i Freixa, cambrer de Sant Pere de Camprodon, diputat i president de la Generalitat, i Pere d'Oliver, canonge de Vic, oïdor eclesiàstic, mort en el bombardeig austriacista a la ciutat de Barcelona. Els insaculats per ocupar els llocs dels eclesiàstics en el seu braç foren Josep Regàs i de Carbonell, canonge de Girona i ardiaca de l'Empordà, el doctor Joan Bach, ardiaca i canonge de Barcelona, i Fèlix Reig, també canonge de Barcelona. Els habilitadors escollits foren Dalmau Copons i Grimau, canonge de Barcelona, el doctor Josep de Ciurana i Ribot, canonge de Girona, i Andreu Foix, canonge ardiaca de Barcelona. Amb l'entrada de Carles III a Barcelona el 1705, a la Junta d'Estat hi havia Manuel de Santjust i de Pagès i Bonaventura de Lanuza i Oms, tots dos ja esmentats.

En el 1707-1710, període en què la guerra està en ple apogeu, amb el país sacsejat per la presència de les

tropes de l'Aliança de la Haia (anglesos, escocesos, hugonots francesos, neerlandesos, alemanys, austríacs, hongaresos, portuguesos, etc.) d'una banda i les de les Dues Corones (castellans de tots els regnes que depenien de Castella, italians, francesos, catòlics anglesos i neerlandesos, etc.), els representants eclesiàstics en els estaments de govern són Manuel de Copons i d'Esquerrer, cambrer de Sant Esteve de Banyoles, diputat i president de la Generalitat, i Marià de Novell i de Dalmau, paborde de Sant Salvador de Breda, oïdor eclesiàstic.

I el 1710-1713, etapa darrera de funcionament de la Diputació del General i segona etapa més dura de la guerra, abans de l'any final, el 1714, aquests representants foren fra Antoni de Solanell i de Montellà, prior de Rià, abat de Sant Pere de Galligants i abat electe de Sant Cugat del Vallès, president, i Fèlix Reig, canonge de la seu de Barcelona.

126

El braç eclesiàstic a les corts catalanes en aquest període

Després de les corts del 1701-1702, ja esmentades, el 1705-1706 se'n celebraren unes altres, aquestes sota l'obediència de Carles III, a la casa de la Diputació del General, amb presidència de fra Josep Llinàs, ja esmentat, arquebisbe de Tarragona, president del braç eclesiàstic i de la mateixa Generalitat, i els bisbes, abats, síndics dels capítols catedralicis i altres dignitats eclesiàstiques. En una nòmina del 1706 on es relaciona el que va cobrar cadascun dels assistents a Corts, trobem els noms dels eclesiàstics següents: Francesc de Cordelles, abat de Gerri, promovedor del braç eclesiàstic; Guillem de Gonyolons, bisbe de Solsona, fra Genadi Colom, abat de Camprodon, tots dos comissaris tractadors pel mateix braç; el doctor Llorenç Tomàs i Costa, canceller (ja no s'hi esmenta la seva condició d'eclesiàstic); fra Joan Soler, abat de Sant Pau del Camp i de la Portella; Bonaventura de la Nuça,³⁴ degà, canonge i síndic del capítol de la catedral de Tarragona, els darrers habilitadors pel braç eclesiàstic; fra Benet Panyelles, abat de Sant Feliu de Guíxols; Ignasi de Bru, canonge i síndic del capítol de Barcelona; el doctor Josep d'Asprer, ardiaca d'Andorra, canonge prelat i síndic del capítol d'Urgell; el doctor Miquel Joan Bosch, canonge i síndic del capí-

tol de Vic; doctor Josep Casanoves, canonge i síndic del de Lleida, tots ells constitucioners pel braç eclesiàstic. Encara, com a recollidors de greuges del mateix braç, Jeroni de Nadal, abat de Sant Salvador de Breda, doctor Josep Bosch, sagristà major, canonge i síndic del capítol de Vic i Joan Camps i Lledó, canonge i síndic del de Solsona. Finalment, els diputats a corts Fèlix de Pinyana, abat de Sant Pere de Roda, Vicent Gomis, canonge i síndic de Tortosa, Francesc Puig, canonge i síndic de Girona. Per a diversos càrrecs de les corts, com oïdors de comptes, per exemple, apareixen Anton de Planella, abat de Besalú, fra Ferran Rodrigo, prior de la cartoixa d'Escaladei, Felicià de Saiol, lloctinent de prior de Catalunya de l'hàbit de Sant Joan; Jeroni de Mora, abat de Sant Pere de Galligants, Francesc Dorda, abat de Poblet, fra Josep Sala, síndic del monestir d'Amer, molts dels quals ja esmentats anteriorment.³⁵

Per ordre de Felip IV, de cara a la renovació de càrrecs prevista per al 1707, havien estat desinsaculats, perquè no poguéssin tornar a ser escollit l'eclesiàstic Bonaventura de Lanuza, ja esmentat, per desafecte al rei; un dels acords d'aquelles corts fou tornar a insacular el nom d'aquest clergue.

En aquestes corts els militars proposaren contribuir a l'estat de guerra amb el préstec de tot el diner en efectiu de què disposessin, cosa que, segons Castellví, van fer la majoria.³⁶ Sobre els eclesiàstics, la mateixa font diu, textualment, "*los eclesiàsticos, como privadas personas hicieron numerosos préstamos y hasta la clase de los menos caudalosos contribuyó con exceso*".

Càrrecs de confiança de Carles III confiats a clergues

Així que Carles III començà a prendre decisions de govern a Barcelona, començà a organitzar òrgans de govern, amb notable presència d'eclesiàstics, i altres distincions. La major part d'aquests organismes pervisquen fins al 1713. Algun fou creat tardanament, amb el rei esdevingut emperador resident ja a Viena:

— Junta de Medis, per rebre els préstecs de particulars per subvenir a les urgències públiques. Presidida pel príncep Antoni de Liechtenstein, un dels seus consellers fou fra Francesc Dorda, abat

de Poblet, nomenat per a diversos càrrecs d'organismes consultius reials, entre els quals destaquen els de comissari general del Consell Suprem de Croada, creat el 1709, i el de tresorer general de l'exèrcit de Carles III. Dorda acompanyà el rei en els seus viatges a Castella.

— Superintendents de fronteres, per anar al davant dels paisans en la defensa de les fronteres del territori. Un d'ells, el del Camp de Tarragona, fou Magí Vilas, llegat de l'arquebisbe d'aquella ciutat.

— Sant Tribunal de la Inquisició. Tal com ja s'ha esmentat anteriorment, Miquel de Calderó fou nomenat, arran de les corts del 1706, inquisidor major, a més de membre del Consell d'Aragó, malgrat que anteriorment (1695), i com a jurista, catedràtic de dret civil de la Universitat de Barcelona i regent de l'Audiència de Barcelona, s'havia oposat a aquest tribunal per raons de jurisdicció. Més endavant, el 1710, el canonge i poeta barceloní Josep Romaguera en fou nomenat receptor, encarregat de percebre'n les rendes.

— Membres de la Cort Reial. Ordes militars. Felicià de Saiol i de Quarteroni, cavaller de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem, fou nomenat Majordom; Narcís Feliu de la Penya i Farell, cavaller de l'orde militar de Sant Jaume, tots dos amb comanadoria.³⁷ Posteriorment reberen aquesta distinció Josep d'Asprer i Ramon de Llorach, de l'hàbit de Sant Jaume, i Jacint Oliver, Correu Major de València, i Josep Vicent Torres i Eiximeño el d'Alcàntara.

— Capellans d'honor. Diversos clergues foren distingits amb aquest nomenament: el canceller Llorenç Tomàs i Costa, que fou ennoblit un cop abandonà els hàbits, els ardiaques Andreu Foix, de Barcelona, i Josep d'Asprer, d'Andorra, els canonges de Barcelona Ignasi Bru i Josep Romaguera, el de Vic Lluçia Riudecanes (vicari general, juntament amb l'ardiaca, Jaume Cortada, i els canonges Francesc Poquí i Salvador Riera,

els anys de seu de Vic vacant) i el doctor Josep Gallart, vicari general de Girona i rector de Vilablareix. Posteriorment, Fabià Marco.

— Predicadors del rei. Exactament com el punt anterior, reberen aquesta distinció el Dr. Benet Vinyals, canonge de Tarragona, el mestre Jeroni Vidal, abat de Santes Creus, els pares Josep Estampa, mercedari, Francesc Mora, jesuïta, Antoni Recordà, agustí, i Esteve Segarra, trinitari calçat. El 1707, fra Jaume Roldós.

— Junta de setembre del 1712 en què la reina Isabel, encara a Barcelona com a virreina mentre el seu marit, Carles III, exercia d'emperador a Viena, comunicà als catalans la separació d'Anglaterra de la Gran Aliança de la Haia i, per tant, el seu abandonament dels escenaris de la guerra. Hi participaren formant una delegació de nou membres —tres per cada braç— l'ardiaca major de Santa Maria del Mar, Francesc Josa i d'Agulló, el canonge de Barcelona Josep d'Amigant i fra Ramon Sentmenat de Toralla, de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem, els tres com a representants del braç eclesiàstic en els Tres comuns. S'afegiren a les deliberacions subsegüents amb els Tres comuns Josa i Sentmenat de Toralla.

127

El setembre del 1711 Carles III va haver de marxar a Viena per tal de ser coronat emperador en el lloc del seu germà Josep I, que acabava de morir, amb el nom de Carles VI. En el seu seguici partiren de Catalunya un d'eclesiàstic molt significatiu: Antoni Folc de Cardona, arquebisbe de València, entre la dotzena llarga de personatges de la seva cort barcelonina. Fou la primera tongada d'una llarga llista d'exiliats, com veurem en el seu moment.

Els bisbats al llarg de tota la Guerra de Successió

La relació de bisbes mostra una clara desigualtat en llur posicionament:

— Barcelona: Benet de Sala i de Caramany, benedictí, que havia estat abat de Montserrat, de Sant Pere de la Portella, de Sant Pau del Camp i de Gerri de la Sal, i no ho fou de Ripoll perquè havia estat nomenat bisbe de Barcelona el 1698. Fou

34 Bonaventura de Lanuza.

35 *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Volum 10, p. 1974.

36 CASTELLVÍ, vol. 2, p. 26.

37 Dignitat i benefici de comanador, és a dir, de cavaller que té una comanda, un benifet o benefici.

tingut com a suspecte als ulls dels governants de Felip IV: les autoritats franceses el 1702 consideraven que era molt amic de Jordi de Darmstadt (que havia estat lloctinent de Catalunya de 1698 a 1701).³⁸ Per això fou cridat a Madrid, fou segregat prop d'aquella ciutat per forces borbòniques i fou dut a Baiona i Bordeus; aconseguí escapar-se dels que el mantenien pres i arribà a Avinyó, ciutat papal, on es posà sota l'empara del Papa de Roma. En un primer moment, jurà fidelitat a Felip IV, de la mateixa manera que la pràctica totalitat de catalans, però el 1705 abraçà la causa austriacista i ho va fer públic el 1706. Carles III el nomenà inquisidor general el 1711, i el 1712 fou proposat per a arquebisbe de Tarragona, seu vacant en aquell moment. Ell preferí tornar a Barcelona. Nomenat cardenal in pectore el 1712, es féu públic el 1713, després de la signatura del Tractat d'Utrecht. El setembre del 1714 s'adreçà a Roma per a la investidura, però, malalt com estava, no va arribar a ser rebut pel Papa. Morí a Roma i fou enterrat a la basílica de Sant Pau Extramurs. A la seva mort, Felip IV va decretar que no fos reconegut com a cardenal i prohibí que se li retessin honres fúnebres. Austriacista, per tant.

Aquest bisbat és el que incloïa la gran major part dels dos Vallès i, per tant, la influència eclesiàstica en aquestes comarques era marcadament favorable al bàndol austriacista. Les poques paròquies que no pertanyien a aquest bisbat formaven part del de Vic.

— Girona: Miquel Joan de Taverner i de Rubí; filipista, s'exilià a Perpinyà fins que pogué tornar a Girona. D'aquest bisbat cal destacar que en l'entrada a Barcelona de Carles III el 1705 participaren en l'ambaixada d'Olot per donar-li la benvinguda el domer N. Ferrer i el doctor Francesc Vila, comissionats per la comunitat de preveres de Sant Esteve d'Olot

— Lleida: Francesc Solís i Hervàs, mercedari andalús; filipista, s'exilià de primer a Tortosa i després a Madrid. El 1714 fou nomenat bisbe de Còrdova.

— Solsona: Guillem Gonyalons, menorquí d'Alaior, frare agustí; austriacista des del primer moment. Morí el 1708. Fou substituït per Francesc

Dorda i Germí, monjo cistercenc i abat de Poblet; austriacista. Fou nomenat el 1707 per Carles III vicetresorer general i president del Consell d'Hisenda. El 1714 fou expulsat del seu bisbat, però Roma es negà a proveir la seva vacant fins a la seva mort, esdevinguda el 1716 a Poblet, on s'havia retirat.

— Tarragona: Josep Llinàs i Aznar, mercedari aragonès; austriacista, féu costat a la comuna del Camp de Tarragona, quan aquesta s'uní a l'arxiduc Carles. Morí el 1710. Fou substituït per Isidor Bertran i Horteu,³⁹ austriacista, el qual va ser presentat però no va arribar a ser consagrat, ja que fou expulsat pels filipistes i refugiat al final de la guerra de primer a Vilanova i la Geltrú, després a Barcelona, més tard a Palma de Mallorca i finalment a Livorno. El 1715 corregué exactament la mateixa sort que el bisbe de Solsona. A la seva mort el 1719, fou substituït el 1720 per Miquel Joan de Taverner i Rubí, i el 1721 per Manuel de Samaniego y Jaca, bisbes ja plenament filipistes.

— Tortosa: Silvestre Garcia y Escalona, castellà d'Almonacid de Toledo; filipista, s'exilià a Madrid. El 1714 fou nomenat bisbe de Salamanca.

— Urgell: Julià Cano i Thebar, castellà de Toledo, filipista; s'exilià a Madrid. El 1714 fou nomenat bisbe d'Àvila.

— Vic: Antoni Pascual i Lleu, sacerdot de la Companyia de Jesús i professor universitari a Barcelona i a Bolonya, fou sempre un defensor de la independència de l'església davant del poder polític. Morí el 1704, i la seu de Vic estigué de fet vacant fins al 1710, tot i que el nou bisbe, Manuel de Santjust i de Pagès,⁴⁰ havia estat nomenat el 1706. De Santjust el 1702 havia rebut el nomenament de canceller de Felip IV i el 1705 entrà a la Junta d'Estat de Catalunya; per això romangué allunyat de Vic fins al 1710. Austriacista convençut, acabada la guerra, les desavinences amb Felip IV provocaren que el desterrassin del seu bisbat. Acabà la seva vida a l'Ametlla del Vallès.

En el capítol de canonges catedralicis hi havia un sector clarament adscrit a la causa austriacista, si seguim la carta ja esmentada d'un canonge filipista de Vic a un amic seu de Barcelona.⁴¹ S'hi cita una vintena d'eclesiàstics de la cúria vigatana que serien proclius a decantar-se per Felip de Borbó,

davant d'uns 170 de clarament significats a favor de Carles d'Habsburg.⁴² Hi detalla que els canonges Poquí, Flaquer, Sallés, Masferrer, Puigdesalit, així com alguns clergues regulars (cita els doctors Ordines, Vendrells, Bojons, Homs, Ragacer, Gallifa, Dabals, Font i el mestre de la capella de música, entre d'altres) són fiables, per la seva discreció, per als partidaris de Felip IV.

El setembre del 1705 el capítol canonical osonenc havia reconegut la seva obediència a Carles III⁴³ per mitjà de quatre comissionats: els canonges comuns Lluçia Riudecanas, Josep Bosch, Miquel Barnils i Salvador Riera. En el lloc del canonge Riera hi anà Joan Baptista Barnils, tots ells declaradament austriacistes, i només hi havien manifestat reserves o tebior els canonges Salvador Riera –per la qual cosa havia renunciat a la representació– i els capbrevadors, major i menor (els beneficiats de la seu Esteve Amorós i Francesc Reixach). Tanmateix, a les actes del capítol de canonges queda reflectida una agra baralla amb enfrontament físic per motius polítics entre dos clergues beneficiats de la catedral (Fèlix Vila, austriacista, i Magí Osona, filipista), vestits per a la celebració, que motivà un càstig per a tots dos, amb confessió posterior i absolució concedida. Foren tots dos apartats tres mesos de celebrar missa i de percebre les habitu-

als distribucions econòmiques. Al llarg dels mesos següents foren diversos els *Te Deum* i les festes celebrades en acció de gràcies pels avenços de Carles III.

L'1 d'abril del 1706 es pren el determini de preservar l'Arxiu i el Tresor de la Catedral en un lloc segur; després de la deliberació sobre si era millor treure'ls de l'església catedral cap a un lloc més segur, o mantenir-los a la seu vigatana, s'acorda deixar-los a la catedral, però en un lloc recòndit.

El dia 30 d'abril del 1706, el capítol de canonges de la seu de Vic acorda formar una companyia de cent homes armats: “ha resolt que se forme dende luego una compañía de cent homens, y que los individuos della sian ecclesiastichs, y en cas de no trobassen los bastants per fer dit numero, que entren religiosos, y per ultim estudiants, donantse â quiscun tres reals de socorro y lo pa, tot lo que ordena V S â son secretari enarre en un paper, fixantlo dende luego en la porta del Cor, y asseñalantlos puesto ahont se han de allistar que sera en casa del Coronel, qui ha resolt V S sie lo Sr. Dn. Jayme de Cortada President, servint â est de tinent coronel lo Sr. Cange. Baldiri Vilarasau, y de Capita lo Sr. Cange. M. Barnils y de Alferas lo dr. y Cange. Joseph Comamala”.⁴⁴

Tanmateix, a l'acta següent del llibre de deliberacions del capítol catedralici, del dia 1 de maig, es matisen molt les determinacions preses el dia anterior: la companyia que es pretén formar farà poc servei a Sa Majestat i, en canvi, comportarà unes despeses molt grans; d'altra banda, “nostre estat nons permet xocar ni pelear ab lo enemich, menos en casos specials”. D'altra banda, no s'arriba al nombre de cent allistats. Per tot això, i per no defraudar els voluntaris allistats, es resol que la companyia estigui formada per soldats seculars, amb oficials també seculars; si hi ha clergues disposats encara a anar-hi, s'han de comportar amb la decència que els reclama el fet de ser religiosos. Els canonges nomenats per als càrrecs d'oficials han de conduir la companyia que es formi a la muntanya i posar-la sota les ordres del Generalísim Peterborough.⁴⁵ Se'n nomenava capità el vigatà Francesc Sala i Saçala, el qual havia de triar els altres oficials de la companyia, i s'instaurava

38 ALBAREDA (Anuari 1988), p. 11.

39 BONET, p. 47.

40 Manuel de Santjust i de Pagès és esmentat en els dietaris de la Generalitat de Catalunya (vol. 10, p. 647-648) com a bisbe de Solsona. Tanmateix, ho era de Vic.

41 Publicada en una traducció francesa a ALBAREDA (Ausa, 1988), p. 31-42.

42 “*Tout le verin est sorti des ecclesiastiques, parce que comme le peuple ne régarde point la personne, mais bien le caractère et prenant ce qu'ils sont, pour ce qu'ils devraient estre, ils ont empoisonné toute la province par leurs exhortations et comunions. (...) Et ceux ci sont en grand nombre, tant chanoines, prestes que religieux, (...) Il y a dans la cathedrale 170 chanoines ou prestres, et les fidelles [a la causa borbònica] sont seulement parmi eux reduits au nombre de 20*”.

43 Arxiu de la Catedral de Vic (d'ara endavant ACV), *Liber secreta XIII*, Arm. 57/67, f. 227 r.

44 ACV, *Liber secreta XIII*, Arm. 57/67, f. 264 r.

45 D'aquesta manera es donava la paradoxa –segurament desconeguda pels membres del bisbat de Vic– que unes tropes formades i pagades per un bisbat catòlic passaven a ser dirigides per un general britànic anglicà, protestant.

una paga diària de mitja dobla per als soldats i un ral de vuit per al capità.

Els diners de les diferents administracions del bisbat de Vic foren enviats a Barcelona, sota custòdia del capítol de canonges de la seu de la ciutat comtal, cosa que motivà constants peticions del capítol vigatà a representants seus, tant per al seu control, com per extreure'n quantitats diverses. Igualment, al llarg dels anys següents s'anaren remetent noves caixes des de Vic a Barcelona.

Des del 1707, a les actes del capítol de canonges de Vic hi ha diferents concessions de censals a la *Il·lustre Ciutat de Vic*, que corresponen, sens dubte, als préstecs demanats pel consell de la ciutat per poder fer front a les despeses ocasionades per la guerra.⁴⁶ Així mateix, hi consten les disposicions per tal d'organitzar magatzems de gra dependents conjuntament del bisbat i de la ciutat de Vic per subministrar aliments a Barcelona. Un d'aquests graners estava situat a Torelló i un altre a Malla. Aquests magatzems es van fer servir fins al 1713, moment en què Osona hagué de jurar obediència a Felip IV i foren els exèrcits borbònics els que s'incautaren d'aitals magatzems. En més d'una anotació s'hi fa constar que una part del gra emmagatzemat s'ha venut al Vallès, atesa la manca d'aquest producte en aquella comarca. En una d'aquestes actes es diu que eren fora de Vic els canonges Josep Bosch, sagristà major, Miquel Joan Bosch, Fèlix Boxeda, Masferrer, Curriol, Josep Duran, Andreu Arbell i Iu Cassañes. La major part es trobaven al servei de Carles III, a Barcelona. De la mateixa manera, consta un agraïment del rei al bisbat per la subvenció i regim de l'hospital vigatà.

El 1709 es troba el tercer indicatiu d'armament de capellans osonencs (el primer havia estat un avís del bisbat als capellans sobre les èpoques en les quals podien anar a caçar, i el segon ha quedat explicat fa poc). Davant de la caiguda d'Olot en mans de l'exèrcit de les Dues Corones, el capítol de Canonges de Vic acorda, el divendres 11 d'octubre del 1709, "se fasse luego una compañía de sinquanta homens, dexant la disposicio de ella, y nominacio dels cabos y pagador anals Srs. Comissaris, Sr. Sagristá Bosch, Canges. M. Barnils, Riera

y Cassañes, y que dits Srs. disposen lo del salari dels soldats, y officials". A més, el bisbat continua contribuint econòmicament al finançament de la guerra. Vic organitza la Junta de Guerra, i el bisbat hi envia els canonges comuns (Iu Cassañes i Esteve Ferrer) i els canonges Josep i Roc Grañó (oncle i nebot). En el mes de novembre del 1709 una altra anotació en aquestes mateixes actes parla de la "Compañia de Sometents tingué V. S. en lo grau de Collsacabra",⁴⁷ el pagador de la qual fou el reverend Josep Puigbò.

Dos dies després –són uns dies en què les actes del capítol de canonges reflecteix una reunió diària– s'acorda enviar les monedes i la plata de la sagristia de la catedral a Barcelona, sota control del canonge Miquel Barnils, per tal de dipositar aquests diners sota la custòdia de l'església catedral de Barcelona. En els anys següents, i fins al final de la guerra, hi ha constants referències a la tramesa de canonges de Vic a Barcelona per treure diners d'aquell dipòsit i, al contrari, de nous enviaments de diners cap a Barcelona. El juny del 1713, a partir de l'inici del setge de Barcelona, es plantegen si aquests diners i aquests papers i tresors poden dipositar-se en un altre lloc més segur. El 21 de juliol d'aquell any s'envia el reverend Josep Reixach perquè doni l'ordre de tornar les caixes a Vic als canonges Arbell, Bosch i Barreira, que custodiaven aquelles caixes a la catedral de Barcelona, però una resolució de l'octubre del 1714, un cop la guerra acabada, encara parla de com s'ha de recuperar el que hi ha dipositat a Barcelona. El 7 de desembre arriben finalment les caixes que contenen els diners i els tresors de la Catedral de Vic.

El febrer del 1711, davant de l'amenaça que arriba a la Junta de Guerra vigatana i, per tant, de seguida al capítol de canonges, aquest acordà enviar una delegació que sortís al pas de l'enemic –l'exèrcit filipista– a Roda de Ter i li retessin obediència. Els comissionats, que havien d'anar amb els síndics de la ciutat, foren els canonges

46 ACV. *Liber secreta XIII*. Arm. 57/67, al llarg del 1707 i ACV. *Liber secreta XIII*. Arm. 57/68, per als posteriors.

47 ACV. *Liber secreta XIII*. Arm. 57/68, f. 81.

Josep Grañó i Josep Sans. Quan aquests retornaren, informaren el capítol que abans d'arribar a Roda de Ter havien topat amb una partida de miquelets, que els prengueren i els tractaren ignominiosament, cosa que resistiren amb gran paciència. L'enemic no passà de Roda i, per tant, l'encàrrec rebut es va deixar córrer. El perill rondava Vic, i el capítol canonical el 7 de febrer resolgué "que se pose guardia en al Portal de St. Joan, y que los demes portals se tanquen y an als qui faran guardia que sels done de salari quiscun dia 6 s. y un pa de 1 s". Aquesta guàrdia fou llevada al cap de sis dies, després de pagar els serveis contractats.

També es registren en aquelles dades diverses subvencions donades a les forces austriacistes, tant d'infanteria com de cavalleria, com diu quan es demana que vagin a Vic tropes reials (de Carles III) per tal d'impedir l'arribada de l'enemic (a qui tot just dies abans havien pretès jurar obediència), "y per que los miquelets no molesten los paýsans per causa de no tenir lo necessari suplica a V S los subvinga ab algun subsidi voluntari que a mes sera fer una accio heroica per la quietut". El capítol de canonges decideix donar 25 lliures al dia per a aquesta causa; pocs dies després decideixen allargar el subsidi a 20 lliures al dia durant deu dies més. Sempre s'esmenta que Sa Majestat Carles III sabrà correspondre amb la seva gratitud l'esforç fet per la seva causa. De moment reben la gratitud per escrit del Regent de la Reial Audiència de Barcelona, en nom del rei. Aquests diners, considerats com a préstec, foren en part retornats per la reina Elisabet a finals del 1712.

En aquella època el bisbat de Vic gairebé no afectava cap població dels Vallès més que Aiguafreda, Tagamanent i Valldaneu, a més de les del Moianès (Castellcir, Castellterçol, Granera i Sant Quirze Safaja), ja que Sant Llorenç Savall, Gallifa, Sant Feliu de Codines, Riells del Fai, Bertí, Montmany, el Figueró i Vallcàrquera hi foren afeigits el 1957. Havien pertangut fins a aquell any al territori del bisbat de Barcelona, com la resta de la comarca. L'adscripció austriacista d'aquest bisbat completa, doncs, la influència dels partidaris de Carles d'Habsburg en l'església vallesana.

Altres bisbats dels Països Catalans:

Dels altres bisbats dels Països Catalans, cal destacar el d'Oriola, al País Valencià, del qual marxaren per seguir Carles III cinc canonges, entre els quals el degà i el vicari general, com també vuit eclesiàstics més. El bisbe de Segorb, Antoni Ferrer, entrà el 1706 en el grup de consellers propers al rei. Cal destacar, a més, el cas de l'arquebisbe de València, Antoni Folc de Cardona – Borja i de Sotomayor; espantat pel que ell considerava excessos dels maulets, es decantà pel bàndol borbònic, fugint de València, juntament amb altres membres de l'aristocràcia valenciana. Ara bé, es va adscriure al bàndol austriacista en fer-se conscient dels excessos borbònics a ran de la batalla d'Almansa, i fou dels que marxà a Viena el 1711 acompanyant el rei per tal que aquest fos proclamat emperador; el 1713 fou designat president del Consell Suprem d'Espanya i ja no en tornà mai més. Una de les conseqüències que se'n derivaren fou que la riquíssima biblioteca de l'arquebisbe fou expropiada pels borbònics i duta a Madrid, on va esdevenir una de les bases de la Biblioteca Nacional.

131

Els ordes religiosos al llarg de tota la guerra

Són molt nombrosos els ordes religiosos existents a Catalunya, i als Vallès, al llarg de l'edat moderna. Ens referirem sobretot als que van apareixent amb protagonisme en els fets relacionats amb la Guerra de Successió (figura 2).

Benedictins

A la Catalunya estricta hi havia almenys trenta-cinc monestirs benedictins. A part del bisbe de Barcelona Benet de Sala i de Caramany, benedictí, els que surten esmentats a les cròniques perquè alguna de les seves autoritats o algun dels seus monjos tingueren un paper destacat a la Guerra de Successió són sobretot els anteriorment esmentats dels monestirs benedictins de Santa Maria d'Amer, Santa Maria de Gerri, Santa Maria de Montserrat, Santa Maria de Ripoll, Sant Cugat del Vallès, Sant Esteve de Banyoles, Sant Pere de Besalú, Sant Pere de Camprodon, Sant Pere de Ga-

Figura 2. Membre d'un orde religiós que fa de capellà de regiment, del primer terç del segle XVIII (dibuix de Francesc Riart).

l·ligants, Sant Pau del Camp, Sant Pere de la Portella i Sant Salvador de Breda. Podem veure, per tant, una forta implicació d'aquest orde en la causa austriacista, almenys per mitjà dels seus abats i altres càrrecs claus-trals, profusament esmentats en aquestes pàgines.

Santa Maria de Montserrat fou un cas particular. Des del 1493 l'abadia de la muntanya santa estava sota la subjecció de Valladolid, i estava regida per una comunitat una part important de la qual procedia de la congregació benedictina castellana. El 1641, arran de la Guerra dels Segadors, la Diputació del General expulsà de Montserrat 55 monjos castellans i es demanà de separar el monestir de la dependència del de Valladolid, però acabada la guerra continuà sota la possessió castellana. El 1705, en prendre possessió del càrrec d'abat del monestir Fèlix Ramoneda, s'intentà altre cop desfer aquella dependència, però sense que reei-

xís l'intent. L'arxiduc Carles manà altre cop l'expulsió dels monjos castellans desafectes de la seva causa, però tornaren en prendre possessió de la muntanya els exèrcits de Felip IV; aleshores n'expulsaren Fèlix Ramoneda i alguns monjos i seglars més, com el pare Felip Vidal, considerats pels borbònics sediciosos, i el monestir romangué sota el control dels monjos castellans, que s'hi mantingueren fins al segle XIX.⁴⁸

Pel que fa als monestirs femenins, a Barcelona hi havia el 1714 dos convents de monges benetes: el de Sant Antoni i Santa Clara (clarisses benedictines) i el de Sant Pere de les Puel·les (benedictines). La quasi totalitat de les integrants d'aquestes dues congregacions estaven emparentades amb defensors de la ciutat, alguns dels quals, dels més importants, com la família Sans de Miquel i de Mont-rodon. Tots dos convents eren perifèrics, dins del clos de muralles, per la qual cosa van quedar en plena línia de foc durant el setge. El primer, sota mateix del baluard de Santa Clara, un dels punts de la muralla de la ciutat que va rebre més al llarg del setge, fou totalment destruït pels bombardeigs i atacs de l'exèrcit borbònic; les monges fugiren cap a l'interior de la ciutat i el 1719 passaren a habitar l'antic Palau Reial Major. El segon, situat dins del recinte emmurallat, al sector nord, va rebre molt al llarg del setge, però els seus edificis resistiren fins al segle XIX, en què desaparegué el convent i l'església fou transformada en parròquia. Al llarg de tota la guerra, a Sant Pere de les Puel·les fou important la figura de l'abadessa, Agnès d'Esquerri i d'Olzinelles.

Mercedaris

L'Orde Reial i Militar de Nostra Senyora de la Mercè de la Redempció dels Captius, o Orde dels Mercedaris o Orde de la Mercè, era en un origen un orde militar format per religiosos i cavallers; a l'edat moderna ja es dedicava a casa nostra a l'assistència als captius. Té una nombrós conjunt d'ordes inspirats en els mercedaris originals, que formen el que s'anomena "Família mercedària". A Catalunya destacava sobretot el convent de Barcelona, situat a la Basílica de la Mare de Déu de la Mercè, el col·legi i convent de Sant Pere Nolasc, situat a l'actual Rambla de Santa Mònica, que fou condicionat com a hospital de sang el 1714, el convent de Sant Ramon de Portell (l'*Escorial* de la Segarra), el de la Mercè de Girona, el del mateix

nom a Montblanc i el monestir de Santa Maria del Puig, al País Valencià, a l'Horta Nord. L'arquebisbe de Tarragona, Josep Llinàs i Aznar, era frare mercedari, tot i que no havia estat mai en cap convent català; estigué en convents aragonesos, fins que fou nomenat mestre general de l'Orde de la Mercè. A més, eren mercedaris⁴⁹ Joan Antoni Texerina, capellà major del Regiment de Sant Jaume, de cavalleria (del Marquès del Poal), Salvador Feliu de la Penya i Farell, prior de la Mercè de Barcelona, i Jaume Vila, expulsats el 1714. També era mercedari el borbònic bisbe de Lleida, Francisco Solís y Hervás (figura 3).

Cal destacar que en el moment de màxima desesperació en la defensa de Barcelona, el 1714, la Mare de Déu de la Mercè fou proclamada popularment General de l'exèrcit català resistent.⁵⁰ Els mercedaris es decantaren majoritàriament per Carles III.

Jesuïtes

El 1705 consta una acció de repressió contra els jesuïtes partidaris de Felip IV, en el desembarcament i la presa de Barcelona per part dels austriacistes en el primer setge de la ciutat comtal, i en diversos documents posteriors aquest orde consta com dels menys partidaris de Carles d'Àustria. Felip IV era considerat protector de l'orde jesuïta, ja que els concedí no només força poder dins de la Universitat de Cervera, un cop acabada la guerra, sinó el manteniment d'un dels pocs ensenyaments universitaris barcelonins, ja que es permeté l'ensenyament de filosofia al Col·legi de Cordelles. Això sí, el 1714 foren expulsats nombrosos religiosos jesuïtes destacats en la defensa del bàndol austriacista, com es pot veure al final de l'article, en les llistes d'eclesiàstics exiliats.

Franciscans, caputxins i dominics

Els franciscans del col·legi de missions d'Escornalbou, en el terme de Riudecanyes, foren acusats de traïció per les autoritats borbòniques, ja que el seu ministeri es considerava un perill per a la monarquia. Entre els frares perseguits el gener del 1715 hi havia el terrassenc Fran-

cisc Boada i Parellada, de Can Boada del Pi, que tenia dos germans més sacerdots: Pau i Miquel, preveres de Sant Pere de Terrassa, i fra Antoni Duran: "*los excessos y escándalos que cometieron los frayles del convento de Escornalbou, el guardian nombrado fr. Antonio Durán, y fr. Francisco Buada, se propasaron con términos y palabras tan sumamente sediciosas y escandalosas contra S. Magd., autocridad y respecto devido al Rey (Dios le*

Figura 3. Portada del llibre *Real Capilla de Barcelona...* (1698), obra de la qual és autor el frare mercedari Manuel Marià Ribera i Casanova (Cardona 1652 - Barcelona 1736). Fou Doctor en Teologia, arxiver i historiador, fou nomenat especulador (diplomatarista) de l'arxiu reial l'any 1706 i davant del setge de Barcelona va fugir a Vic fins que va tornar a la ciutat un cop rendida. No se li va renovar el càrrec i el 1718 fou nomenat historiador de l'orde mercedari. Aquest llibre, editat abans de la guerra en honor al rei Carles II, té una presentació escrita pel també frare mercedari Salvador Feliu [de la Penya i Farell], prior de la Mercè de Barcelona (Biblioteca Antiquària / AHS).

48 ALBAREDA (1931), p. 84-85.

49 Curiosament, en els textos d'aquella època, els frares mercedaris són anomenats sempre mercenaris.

50 BALLBÉ, p. 81.

guarde), que horrorizaron a todos los circundantes, se consideran dichos fr. Durán y fr. Buada dignos de un exemplar castigo, como delinquentes en el crimen de Leza Majestad, a cuyo fin, assí contra ellos como contra otros particulares y frayles que más se demostraron en dicho alboroto, se debe por justicia proceder [...] para que se les aplique la pena que merece tan atroz delito, ponerlos presos en la cárcel”.

En el temps de la Guerra de Successió els caputxins tenien al pla de Barcelona dos convents: el de Santa Eulàlia de Sarrià i el del Sant Crist de Montcalvari. Aquest segon fou convertit en baluard filipista durant la guerra, i va ser enderrocat el 1714.

134

Destaca Valentí Serra de Manresa⁵¹ que “els religiosos caputxins de Catalunya, pràcticament en la seva totalitat, estaven prou identificats amb els sentiments austriacistes dels estaments populars de casa nostra, fins al punt de poder ser inculpats d’austriacisme extremat puix, tal com escriu el Baró de Maldà, els frares de llavors duien ‘les barbes lligades amb cintes de color groc, que era la divisa del partit austríac’”. Aquest autor evidencia en el seu treball que si bé l’actitud de l’orde fou de retre obediència a Felip d’Anjou, un nombre elevat de monjos caputxins es mantingué al costat dels partidaris de Carles III. De la mateixa manera, la repressió exercida contra els caputxins fou sempre damunt de religiosos concrets, si bé nombrosos, i que aquesta repressió fou dura.

Es conserva el dietari del convent de Santa Caterina, de l’orde dels dominics.⁵² Els dominics eren considerats dels més austriacistes; el seu sistema d’ensenyament, contrari al dels jesuïtes, es considerava un dels fonaments de la causa austriacista.

Cistercencs

Els dos principals monestirs masculins catalans de l’orde del Cister són presents entre els que disposen de clergues fidels a la causa austriacista. Santa Maria de Poblet i Santes Creus, d’entre els quatre convents masculins catalans, i Santa Maria de Vallbona, d’entre els onze femenins, van tenir càrrecs significats en el bàndol de Carles d’Habsburg.

Pel que fa als convents femenins de l’orde cistercenc, cal destacar especialment el monestir de Santa Maria de Vallbona, al poble actualment anomenat Vallbona de les Monges. La personalitat de dues de les se-

ves congregants destaca molt especialment en el decurs de la Guerra de Successió, sobretot a la part final. En un monestir de clara filiació austriacista, l’abadessa era una germanastra de Francesc de Castellví i Obando,⁵³ Anna Maria de Castellví i de Ponts, que fou detinguda per haver amagat el seu nebot al castell de Rocafort, i una de les monges, Manuela Desvalls i de Vergós, germana del governador de la plaça de Cardona, Manuel, i del que fou el cap de l’Exèrcit Català de l’Interior i de la Junta de Guerra, Antoni, marquès del Poal. En acabar la guerra, Manuela Desvalls romangué dos anys presa a la mateixa abadia pel nou règim borbònic⁵⁴ i estigué sotmesa a vigilància per si de cas s’hi reunien els seus germans. Sembla que a hores d’ara és clar el paper rellevant de la germana dels Desvalls en les xarxes informatives austriacistes dirigides pels germans Leonard al llarg de la Guerra de Successió⁵⁵ i la seva militància austriacista fins a la seva defunció. Manuela Desvalls continuà de monja a Vallbona fins a la fi dels seus dies, el 1743, i fou uns quants anys bossera del monestir.

Altres ordes

Els trinitaris foren dels ordes més poc definits respecte de llur posició entre els dos bàndols existents a la guerra. D’una banda, hi ha figures significades del costat botifler, com el valencià pare Ignasi Savalls i Peres, cronista general dels Trinitaris calçats, que es traslladà a Andalusia, on predicà activament a favor de la causa filipista. D’altra banda, són nombrosos els pares trinitaris calçats o descalços que apareixen a les llistes dels exiliats catalans el 1714.

Els ordes militars: el de Sant Joan de Jerusalem

L’orde militar de Sant Joan de Jerusalem, popularment conegut com a *Orde de Malta*,⁵⁶ apareix esmentat nombroses vegades a la Guerra de Successió. Com era característic dels ordes militars, es tractava de cavallers armats, militars, que tenien la característica de ser ordenats com a preveres. Els més destacats són Ramon de Sentmenat i de Toralla, germà del marquès de Sentmenat, ja esmentat, Felicià de Saiol i de Quarteroni, lloctinent del prior de l’orde i germà d’un destacat dirigent austriacista del braç militar, de nom Francesc, i Joan de Pinós i de Rocabertí, cavaller ordenat, que destacà al llarg de la guerra com a pertanyent al braç militar. A més, cal citar el prior de l’orde, fra

Dídac de Serralta, resident a Barcelona, que el 1710 es declara vassall de Carles III, tot i que passà la resta de la guerra a Malta.

Un altre cavaller del mateix orde fou Anton Ribes i de Granollachs, fill del marquès d'Alfarràs, que fou prior de l'orde a Catalunya al llarg del 1714. Exiliat al Rosselló per ordre del gran mestre, no prengué partit públicament, tot i que se l'arreglera amb els cavallers filipistes, com el seu oncle, Jeroni Ribes i de Boixadors, igualment cavaller de l'orde de Malta. Altres actius filipistes foren els també hospitalers Josep Alòs, Oleguer i Bernadí Taverner, nebots del bisbe filipista de Girona Miquel Taverner i Rubí. També cal esmentar el cas del comanador d'Ascó, Gaspar de la Figuera, filipista, com el seu germà Jordi de la Figuera, cavaller filipista de l'orde de Montesa.

El gran mestre de l'orde de Malta aquells anys era el català Ramon de Perellós i de Rocafull, que es va mostrar oficialment favorable a les Dues Corones, i va mostrar-se submís al rei de França, Lluís XIV. Tanmateix, no va actuar perquè el conjunt de l'orde es decantés clarament cap a un determinat candidat.

Els germans Josep i Francesc de Vilallonga i Sportella foren dos cavallers hospitalers decantats per la causa filipista, mentre que el seu germà Magí era un destacat austriacista, col·laborador d'Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal.

Els eclesiàstics filipistes

Felip IV recompensà la fidelitat envers la seva persona dels eclesiàstics catalans que no romangueren a Catalunya; així, fra Baltasar Muntaner, bisbe de Vic (mai no reconegut per Roma), rebé 2.000 ducats de pensió; els inquisidors Pedro de Soto i Antonio Romero, així com el secretari, José de Alba, foren confirmats en altres destins del mateix grau; Fèlix Taverner, canonge

de Barcelona, obtingué una pensió de 800 ducats; Josep Taverner, també canonge de la ciutat comtal, una de 400 ducats; Oleguer Taverner, de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem, una companyia de cavalls; els frares Francesc Pastor i Escallar, Plàcid Claver, Antoni Mauri, Pere Josep de Rocabertí, Ignasi March i Antoni Samsó ingressaren en convents dels seus ordes respectius, però amb la consigna als seus superiors que fossin ells qui triessin on viure i se'ls alliberés de càrregues feixugues, a més d'una pensió a cadascú de 100 ducats; a Miquel de Marimon, arxiprest d'Àger, una canongia vacant a Màlaga; a Ramon de Marimon, ardiaca i canonge de Tarragona, una pensió de 600 ducats i, finalment, a Antoni de Marimon, degà de Girona, una de 600 escuts, també.

Un cop conquerit el País Valencià per Felip IV, el nombre de clergues que seguiren el borbó fou reduït: fra Antoni Folc de Cardona, franciscà, arquebisbe de València —el qual, tanmateix, el 1712 és a Viena, al costat de Carles III—, els inquisidors Juan de la Torre, José Tarancón i Carlos Albornoz, secretari de la Inquisició, i el bisbe d'Oriola, José de la Torre y Orumbella, a més del jutge i ardiaca José García de Azor, regent de la cúria valenciana.

El Sant Tribunal de la Inquisició

És un dels pocs estaments que al llarg de la guerra mantingué sempre la seva posició: total fidelitat a Felip IV. Des del mateix moment que la major part de Catalunya s'alçava a favor de l'arxiduc Carles, els membres del Sant Tribunal es refugiaren a Tortosa, en aquell moment dins del Regne de València,⁵⁷ tot i que en van haver de marxar en posar-se la ciutat sota obediència austriacista entre 1705 i 1708. No és segur que hi romanguessin, tot i que, si ho van fer, va ser sense capacitat d'actuació. El que sí se sap és que els inquisidors tornaren a Barcelona, procedents de Tortosa, el 1714.

Els dos darrers anys de la guerra. Posició del braç eclesiàstic

Si bé el paper de l'església no va ser fins al 1713 especialment diferent dels altres dos braços, a la Junta de Braços d'agost del 1713, on es va decidir resistir davant dels filipistes malgrat haver perdut el suport dels països

51 SERRA DE MANRESA, p. 75.

52 ALBAREDA (2001).

53 Autor de les *Narracions històriques...* esmentades en altres llocs d'aquest article.

54 CUSÓ, p. 189-192.

55 GABANCHO.

56 AMORÓS, p. 263-352.

57 VOLTES.

de la desfeta Gran Aliança de la Haia, el braç eclesiàstic es va inhibir. És sabut que el braç militar va decidir retre's a Felip IV en un primer moment per rectificar a la matinada següent, i el braç reial va optar per la lluita en defensa dels seus privilegis i institucions. Un cop decidida la continuïtat en la defensa del país, es va constituir la Trenta-sisena, permanent de 36 membres de les corts, dotze de cada braç, i, per formar un equivalent al govern del Principat, una junta formada per tres membres de cada braç i el Consell de Cent de la ciutat de Barcelona. Per assegurar l'operativitat d'aquestes juntes es van crear quatre juntes permanents (la de Guerra, la de Segrests, la de Mitjans i la Política) i una Tresoreria. Cap de les nou fou assignada a un eclesiàstic, però en els organismes assessors que les envoltaven va destacar Josep d'Asprer, ja esmentat, ardiaca d'Andorra, així com l'oïdor eclesiàstic de la Generalitat de Catalunya, Diego d'Olzina i Vilanova, canonge de Barcelona i sagristà de Sant Pau del Camp. El president de la Diputació elegit per insaculació l'agost del 1713 fou fra Josep de Vilamala, sagristà del monestir de Banyoles.

Un cop signat el Tractat d'Utrecht, la reina Elisabet Cristina de Brunsvic-Wolfenbüttel, muller de Carles III –en aquell moment ja Carles VI, emperador del Sacre Imperi Romanogermànic– encara resident a Barcelona, convocà a finals del febrer del 1713 els tres comuns per tractar amb el comte Stampa, en nom de la reina “assumptes de vital importància”. Els eclesiàstics designats per assistir en aquelles reunions foren Francesc Josa i d'Agulló, ardiaca major de Santa Maria del Mar, fra Ramon de Sentmenat i de Toralla, cavaller de l'orde de Sant Joan de Jerusalem.

La reina era a punt de marxar cap a Viena, i pocs dies després se signaria el Tractat de Rastatt, que significava la retirada dels austríacs de la guerra, deixant definitivament sols els catalans. En el moment de marxar, acompanyaren la reina a Viena Francesc Josa, Benet Sala i de Caramany, mort a Roma el 1715, fra Ramon de Rubí i Boixadors, cartoixà, que es quedà a la Cartoixa de Milà, fra Tomàs de Vidal, bernardí, i Pau Vilana Perles, abat electe de Cardona, que després no fou reconegut en aquell monestir. Aquest eclesiàstic va arribar a bisbe de Salern el 1723, on va morir el 1729, i comissari general de Croada a Mallorca i a Sardenya. De la major part, ja n'hem parlat a bastament. En aquell moment abandonen Catalunya 234 persones, entre civils i eclesi-

àstics. Aquests darrers foren Francesc Planella, abat de Besalú; Francesc Vilaplana, abat de Ripoll; Antoni Bru i Canter, prior de Santa Anna; els canonges de Barcelona Pere Copons i de Copons, ardiaca, Benet Desbach i de Cartellà, Baltasar de Bastero, Josep Rius, Joan Olima, *Diego* Bru; Guillem Armengol i de Cartellà, prior d'Ullà; Benet Vinyals i de la Torre, arxiprest d'Áger, i Antoni de Solanell i de Montellà, abat de Sant Pere de Galligats i electe de Sant Cugat del Vallès. Alguns, com els canonges barcelonins, tornaren poc més tard.

Començaren a succeir-se reunions, prèvies a la decisió de resistir en la lluita contra Felip IV, presa el 7 de juliol. En aquestes reunions el clergat català continuà tenint la seva quota de protagonisme: en la divuitena, formada pels tres comuns el maig del 1713, es trobaven entre els nomenats fra Francesc de Cordellas, abat de Gerri, i els ja esmentats Francesc Josa i d'Agulló i Josep d'Asprer. A les del mes de juny, a continuació d'aquestes primeres, consten els noms de Francesc de Cordellas, Josep d'Asprer, Pau Borràs, els canonges Andreu Foix, Joan Baptista Olzina, ja esmentats, el doctor Francesc Barata, de la seu de Barcelona, Pau Llinàs, de la Seu d'Urgell, Andreu Arbell, de Vic, i fra Josep Company, cambrer de Gerri. La major part es van integrar a la Trenta-sisena d'agost del mateix any.

Per aquest fet, uns quants eclesiàstics no assistiren a les reunions del braç eclesiàstic de juny del 1713. Els que no hi assistiren foren els ja esmentats bisbes de Barcelona, Vic i Solsona, a més dels abats de Santa Maria de Serrateix, Breda, Montserrat, les Avellanes, la Portella, Ripoll, Poblet, Besalú, Santa Maria de Meià i Betlem o la Murtra. Hi foren convocats, a més, l'arquebisbe de Tarragona, representat per un síndic, Francesc Bertran, els abats de Gerri, Francesc de Cordelles, president del braç, Santes Creus, fra Tomàs de Vidal i de Nin, Sant Pere de Roda, Josep Despalau, Sant Feliu de Guíxols, Benet Canyellas, Camprodon, Galderic de Santjust, a més del prior de Catalunya dels cavallers militars de Sant Joan de Jerusalem. També els canonges degans dels capítols catedralicis de Barcelona, representats per un síndic, el canonge Andreu Foix, Tarragona, representat per un síndic, Bonaventura de Lanuza, Vic, representat per un síndic, Joan Barrera, Solsona i Urgell, el canonge degà de Barcelona, Baltasar de Bastero i Lledó, Bartomeu Nadal, els canonges de Barcelona Domènec Fogueras, Ignasi de Bru i Cànter, aquest darrer a través

de Josep de Rius i Falguera, canonge procurador seu, i fra Diego d'Olzina i Vilanova, els d'Urgell Pau Llinàs i Josep d'Asprer, ardiaca, de Vic Miquel Joan Bosch, el canonge Miquel de Nabona i Josep de Vilamala, sagristà de Sant Esteve de Banyoles.

En les eleccions per insaculació del 1713 fou elegit com a diputat eclesiàstic i president de la Diputació del General Joan de Fluvià i Aguilar (el 1733 seria elegit abat de Ripoll), el qual hi renuncià el 8 d'agost; en el seu lloc fou elegit Ignasi de Cruïlles, canonge sagristà major de la Seu d'Urgell, que hi renunciava vuit dies després, i en el seu lloc hi hagué, Josep de Vilamala, monjo sagristà de Sant Esteve de Banyoles (darrer president de la Generalitat abans de la restauració republicana del 1931, amb Francesc Macià), que jurava el càrrec el 18 d'agost. Oleguer de Merlès fou elegit oïdor eclesiàstic; també plegava el dia 8 d'aquell mes, i en lloc seu fou elegit Diego d'Olzina i de Vilanova. El 26 de febrer del 1714 la Diputació del General dipositava tot el seu poder en el Consell de Cent de Barcelona, després d'un any convuls, ple de defeccions.

Els diputats insaculats en el mateix acte foren, entre els clergues Baltasar de Bastero, canonge degà de Barcelona, Josep Ramon i Reig, canonge del mateix capítol, i Joan Serva, obrer de Besalú.

Els dotze membres del braç eclesiàstic a la Trenta-sisena foren, des d'agost del 1713: Fra Francesc de Cordelles, abat de Gerri; Josep d'Asprer, ardiaca d'Andorra; Pau Borràs, hospitaler de Tortosa; Andreu Foix, ardiaca i canonge de Barcelona; Fra Josep Company, sagristà de Gerri; Pau Llinàs, canonge de la Seu d'Urgell; Antoni Palet, degà de Besalú; Andreu Arbell, canonge de Vic; Francesc Barata, canonge de Barcelona; Josep de Vilamala, sagristà de Banyoles; Ramon Torroella, i Diego d'Olzina i de Vilanova, sagristà de Sant Pau del Camp.

A finals de juliol es constituí la Junta Secreta, que depenia de la Junta General, dividida en Junta de Guerra, Junta de Mitjans, Junta d'Economia, Junta de Segrestos i Junta Política. La Junta Secreta comptava amb la presència de Josep d'Asprer.

Aquest mateix mes de juliol, seguint la marxa de la reina, comencen a marxar algunes dignitats catalanes cap a la Cort reial.

A principis del 1714, amb la Diputació del General ja superada pels esdeveniments i inoperant a la pràcti-

ca, es creà una nova junta, de 24 membres, en la qual, com és habitual, hi ha uns quants representants del braç eclesiàstic: Francesc de Cordelles, abat de Gerri; l'ardiaca d'Andorra, Josep d'Asprer; els canonges Pau Llinàs, d'Urgell; Fèlix Reig, l'ardiaca, Andreu Foix, i Francesc Barata, de Barcelona; Andreu Arbell, de Vic, i Tomàs Borràs, tresorer de Tortosa. Per la Diputació del General foren elegits, per assessorar la defensa de Barcelona, l'abat Cordelles i l'ardiaca d'Asprer, i poc més tard, el mes d'abril, foren elegits pels Tres comuns, per a deliberar sobre la defensa de Barcelona tot de clergues que encara no s'havien significat de forma especial anteriorment: Esteve Segarra, trinitari; fra Pau Andreu, provincial dels Mínims; Francesc Battaller, provincial dels carmelites; el Dr. Josep Jofreu, superior del seminari dels missionistes; Antoni Recordà, agustí; Salvador Feliu de la Penya, mercedari; Tomàs Sabater, dominic; Maurici Andreu, catedràtic de Teologia i beneficiat de la seu de Barcelona, Josep de Jesucrist, carmelita descalç; Andreu de Sant Pere, trinitari descalç; el doctor Francesc Galvany, i el vicari de Santa Maria del Mar, Esteve Mascaró.

El 7 de juliol són nomenats per a consultes sobre els fets que estaven esdevenint Benet Vinyals, Maurici Andreu, Tomàs Sabater i Esteve Segarra, ja esmentats, i Josep Cudert, rector de Sant Cugat del Rec, Agustí Ramoneda, prevere, Agustí Anton Minuart, agustí, Francesc Solà, carmelita de l'observança i Carles Copons, jesuïta. A la Junta de Provisions, després de les deliberacions de les juntes generals, s'integraren els canonges Pau Llinàs, Miquel Joan Bosch i Andreu Arbell.

Bisbats de Barcelona i de Vic

Barcelona

L'agost del 1713, una junta d'eclesiàstics acorda que la defensa de la ciutat es pugui valdre de la plata de les esglésies, sempre que sigui l'última a fer-se servir. En aquesta Junta de Teòlegs hi ha Pau Andreu, mínim; Tomàs Sabater, mestre de predicadors; Anton Serra i Agustí Anton Minuart, catedràtics de teologia; Ramon Rosell; Ignasi Ballester, rector de Sant Jaume de Barcelona; Esteve Segarra, trinitari calçat; Francesc de Santa Teresa, prior dels carmelites descalços; Bartomeu Simon, rector de Sant Miquel; Àngel Su-

nyer, prior del Carme; Felip Gabaldà, prior del Bon Succés; Domènec Navasques, rector del col·legi dels jesuïtes; Josep Ràfols, lector jubilat dels franciscans; Esteve Mascaró, vicari perpetu de Santa Maria del Mar; Emmanuel Almirall, vicari perpetu de Sant Just i Pastor de Barcelona; Salvador Feliu, mercedari, i Maurici Andreu i Pere Joan Giralt, beneficiats, el primer de la Seu i el segon de Sant Pere. Aquest acord fou ratificat el 23 d'octubre del mateix any per una junta de sis eclesiàstics: els preveres Agustí Ramoneda i Maurici Andreu, el provincial dels Mínims, fra Pau Andreu, fra Tomàs Sabater, fra Esteve Segarra i fra Tomàs Salvador.

138

El gener del 1714 es torna a reunir la Junta de Teòlegs pel mateix tema, que refermen, i hi participen Josep Coder, rector de Sant Cugat del Rec, Vicenç Millet, prior del convent de Santa Caterina, Francesc Solà, provincial del Carme, Agustí Anton Minuart, agustí, Pau Andreu, Esteve Segarra, Domènec Navasqués i Agustí Ramoneda, ja esmentats, i el prevere Joan Thollenda.

A les mateixes dates, i per raó del setge a què estava sotmesa Barcelona, marxen de la ciutat un munt de personalitats, entre els quals hi ha els clergues següents: Antoni Bru, prior de Santa Anna, el canonge Cortada, l'ardiaca Pere Copons, l'abat Vilaplana i l'arxiprest d'Arquer Vinyals, a Mataró; el canonge Rius, de Barcelona, a Vic; l'abat Planella, a Castellterçol; el doctor i canonge Francesc Roldós, a Sitges; el canonge Benet Desbach, a Arenys, i el canonge Bartomeu Nadal, l'abat de Sant Pau del Camp, el prior, Pau Esteve Mata, el cabiscol de Santa Anna, i el prevere Felip Soler, a un destí desconegut.

Ja a la recta final de la guerra, a finals de juliol del 1714, el vicari general de la diòcesi barcelonina, Josep Rifós, natural de Sabadell, convoca –per cominar-los a prendre les armes– tots els religiosos de la ciutat, els quals refusen agafar les armes materials, i recorre a les espirituals per ajudar en la defensa de la ciutat (figura 4). La comunitat de Santa Maria del Mar pren la mateixa resolució l'endemà; tanmateix, la tradició, segons Bruguera,⁵⁸ diu que una part dels beneficiats d'aquesta església, amb la bandera de Sant Isidre i tambor batent, amb l'escut d'armes de la baronia de la Roca, el titular de la qual és aquella comunitat, van sortir a defensar la muralla de mar.

Figura 4. El passatge dels Rifós és un carrer de l'eixample sud de Sabadell. A la nissaga dels Rifós, que arrenca del segle XIV, hi hagué personatges que durant la Guerra de Successió es van significar tant del costat filipista (Francesc Rifós, conseller de la vila) com del cantó austriacista: Josep Rifós, canonge de la catedral de Barcelona i partidari acèrrim de l'arxiduc Carles, el qual, al final de la guerra, va ser desterrat a Viena, on ocupà càrrecs de confiança de l'Emperador Carles (Genís Ribé / MHS).

En el Consell de guerra dels dies 3 i 4 de setembre, una setmana abans de la caiguda de la ciutat, el diputat i l'oïdor eclesiàstics no assisteixen a la deliberació per tractar-s'hi matèries la resolució de les quals podia comportar efusió de sang.⁵⁹ El capítol de canonges barceloní a penes es va reunir posteriorment, fins ben entrat el 1715, i el canvi d'obediència al rei no hi queda reflectit, com tampoc les persecucions executades, que sí que es troben a les de Vic, com veurem tot seguit.

Vic

Els cinc darrers anys de la guerra fou bisbe de Vic Manuel de Santjust i de Pagès, després de la mort sis anys abans d'Antoni Pasqual i el seu nomenament el 1706, que no féu efectiu fins al 1710 a causa dels càrrecs que tenia en els governs de Carles III.

El 8 de juliol del 1713, després de diversos avisos d'amenaçes d'ocupar l'enemic la ciutat de Vic, així com la temença de l'actitud dels voluntaris austriacistes, el bisbat decideix allistar 25 homes de guarnició: "Per ocasio de alguns perills amenassan que los voluntaris y altre gent derramada no usen algunas llibertats eo ocasionen alguns disturbios a esta ciutat, y en consecuencia alguns excessos en esta Sta. Iгла...". Els canonges comissionats foren Salvador Riera i Llucià

Riudecanas. Al cap de tres dies renunciem a aquest allistament i fan fora els reclutats. Els principals béns o tresors del bisbat han estat enviats al bisbat de Barcelona per la inseguretat que creuen que hi ha a Vic i la por del saqueig per part dels filipistes.

El 28 d'agost del 1713, juntament amb el Consell de la Ciutat de Vic, el capítol de canonges decideix donar l'obediència al general que comanda les tropes castellanes situades a les rodalies de la ciutat. Els canonges sindicats per a tal comesa són Josep Duran, Segimon Palau, Narcís Saleta i Josep Comamala, al costat dels representants de la ciutat. Es tracta de quatre dels canonges menys significats per la causa austriacista. També s'acorda enviar davant del Duc de Pòpoli, al camp de davant de Barcelona, els canonges Jaume de Cortada, ardiaca, i Narcís Saleta. Per a la recepció del general Bracamonte, quan arribi a la ciutat, es deleguen Iu Cassañes, Segimon Palau, Jacint Alberch i Fèlix Boxeda. Més tard, en una segona ambaixada, hi assisteixen els ja esmentats Boxeda i Comamala. Els dies següents, el capítol de canonges ha de continuar enviant representants per a la celebració

del naixement del fill de Felip IV i altres celebracions d'aquell estil. Ja el juliol del 1714, s'envià una nova ambaixada, ara al duc de Berwick.

El darrer dia del mes d'octubre, encara del 1713, arriba la notícia que es vol detenir els canonges Miquel Joan Bosch i Andreu Arbell, per ordre de José Patiño, cavaller de l'orde d'Alcàntara i intendent de l'exèrcit a Catalunya. L'ordre arriba complementada amb la detenció del sagristà, Ramon de Berardo i Espuny, així com la confiscació dels béns de tots tres. Hi va haver tota mena de negociacions i el 14 de maig del 1714 es manava, per carta de Bracamonte, que els canonges Jacint Alberch, Josep Comamala, Francesc Tayadella, Andreu Arbell i Francesc Alevall compareguessin a Girona davant del Conde de Fienes el dia 19. Després d'altres súpliques, els desterrats foren només Arbell i Comamala. Finalment, el 21 de setembre del 1714 arribà l'orde de José Patiño del segrest dels fruits dels canonicats dels canonges absents.

La caiguda de Barcelona és celebrada a Vic la setmana següent amb un Te Deum en acció de gràcies, i s'elegeix una comissió formada pels canonges Iu Cassañes, Segimon Palau, Narcís Saleta i Fèlix Boxeda per complimentar l'"Excel·lentíssim Senyor General Brachamonte donantli repetidas enorabonas de tan glorios succes".

El 26 d'abril del 1715 el capítol de canonges acorda pagar fins al juny els fruits de les canongies i paborries als canonges presos a Barcelona, i cita els noms de Lluçà Riudecanas i Jacint Alberch. L'estricta vigilància del comportament dels clergues continua, l'any després de finida la guerra: el juny del 1715 encara és detingut un canonge, Baldiri Vilar, recentment accedit a la canongia, per haver anat a caçar contravenint les ordres del governador en aquest sentit.

Altres religiosos significats

Andreu Joan Rico, *el germà Bartomeu*, valencià, ermità a la cova dels Òbits de Sant Llorenç del Munt. Fou un dels instigadors de la revolta de les quinze-nades al Vallès i de la constitució dels regiments de Bricfeus i de Busquets i Mitjans, als quals prometé que es guanyaria la guerra si el primer formava un regiment de cavalleria i el segon un d'infanteria.⁶⁰ Ho van fer, i la junta de guerra els concedí, a tots dos, pa-

58 BRUGUERA.

59 CASTELLVÍ, vol. 4, p. 329 a 348. Totes les dades d'aquest apartat provenen d'aquesta font.

60 *"En los montes de Sant Llorenç del Munt, cerca de los montes de Montseny, había tres años que se había retirado un hombre que se hacía llamar el hermano Bartolomé. Enseñaba a los muchachos con edificación la doctrina cristiana cuando iban a su ermita, que era una pequeña casita (y a veces habitaba en una cueva). Su vestido era de grosero sayal. Estaba siempre en desierto, comía hierbas y aquello que de limosna le daban los paisanos. A esta novedad, se movieron los hombres de más autoridad de aquella montaña a verle, y creciendo su crédito, consultaban con él los negocios de más importancia y nunca pudieron averiguar ni quién era ni su nombre. En el tiempo que se hablaba de la evacuación de las tropas, muchos moradores de aquellas vecindades fueron para saber su parecer sobre aquellas ocurrencias, y a todos animaba a la penitencia y a la defensa. Había construido un calvario a donde iban a rezar aquellos comarcianos. Este sujeto escribió diferentes cartas a los diputados de Cataluña con admirable estilo, y no de vulgar concepto, persuadiéndoles a la penitencia y a la defensa, de modo que concibió de él la alta idea, y a su insinuación los diputados nombraron dos coroneles en personas de dos labradores de limpia sangre. El de caballería fue Pedro Bricfeus, natural de Castellterçol, y el de infantería Francisco Busquets, natural de Valldoreix, nombrado Mitjans, habitante en Tarrasa, que los levantarían los regimientos a sus costas. Y les remitieron todas las patentes para que nombrassen los oficiales a su gusto. El referido sujeto animó todas aquellas comarcas, e incluso hasta en el pueblo de Barcelona, la defensa."* CASTELLVÍ, vol. 3, p. 603-604.

tents de coronel. Austriacista de soca-rel, fou clau per a la causa de l'arxiduc a Terrassa.

Magdalena Bolig o Boloix, de Piera, dona de vida ascètica i exemplar que es va fer monja, va prometre que si el rei Carles III contribuïa en la fundació d'un convent a Barcelona dedicat a la Puríssima Concepció de Maria i que seguís la regla de les monges descalces de Tortosa, Barcelona quedaria deslliurada del setge filipista del 1706.⁶¹

El rector i el vicari o vicaris dels Prats de Rei abandonen el poble amb la resta de la població durant la batalla d'aquella vila (setembre-desembre del 1711) i fa les seves funcions el capellà castrense filipista, que oficia alguns enterraments i els inscriu en el llibre sacramental d'òbits de la parròquia de Santa Maria.

140

Josep Valls de Vidella, prevere beneficiat de Santa Maria de Caldes de Montbui, és testimoni visual dels incendis de Caldes de Montbui i de Sentmenat, com consta en el llibre de baptismes de la parròquia de Sant Menna: "fugint del destacament q comandava lo Str. Compte de Montemar y crema y secaja Caldes y Sanmenat". En una anotació al marge repeteix aquestes paraules i aclareix que "no tocaren lo sacrament del sacrari". Aquest prevere es trobava a Can Senosa (Aiguasenos) de la Muntanya, fugint de l'assalt dels borbònics a Caldes de Montbui, i assisteix al bateig de necessitat de la filla d'uns bracers de Sentmenat, que dos dies després seria batejada a la parròquia sentmenatenca per Lluís Molins, vicari d'aquella parròquia. La casa familiar dels Valls de Vidella, a Caldes de Montbui, fou una de les que se salvaren de l'assalt, saqueig i crema de la vila el 14 de gener del 1714, ja que era una casa de pagès, actualment anomenada *Can Valls*.

El prevere rector de Sant Vicenç de Jonqueres, a l'actual terme de Sabadell, Isidre Gonfau, deixà el seu càrrec el 1713 a causa de les seves simpaties austriacistes; tant Sabadell com Terrassa estaven ja en mans dels filipistes, en aquell moment. Fou substituït per un clergue menys compromès políticament, Josep Font.

Vicenç Rodríguez, vicari de Xiva i Florià Fuster, vicari de Vila-real, foren dos abrandats preveres austriacistes, que, refugiats a Barcelona, enardiren els defensors de la ciutat amb llurs prèdiques mentre els seus companys valencians del Regiment de la Mare de Déu dels Desemparats defensaven la ciutat amb les armes.

Figura 5. Capellà de regiment, primer terç del segle XVIII (dibuix de Francesc Riart).

Destaquem un canonge del capítol de la seu de Barcelona al qual ja ens hem referit abans: Josep Rifós. Aquest canonge era fill de Sabadell, de la prestigiosa i influent família dels Rifós. Un cop a l'exili, fou nomenat Comte de Rifós per Carles III, en aquell moment ja Carles VI. Aquest comtat tingué Josep Rifós com a únic titular, ja que, en tant que clergue, no tingué descendència. Doctor en dret civil i en dret canònic, vicari general de la diòcesi barcelonina, fou un dels eclesiàstics catalans més destacats en el servei a l'arxiduc Carles d'Àustria, al qual seguí en l'exili a l'Imperi austrohongarès. Se li atribueix, en els darrers anys de la guerra, la defensa d'una actitud de defensa a ultrança, basada en la fe dipositada en la tornada dels anglesos a la guerra. Per tal d'animar la població i fer-los creure en *el miracle* final, organitzà novenaris, rogatives i processons multitudinàries a Barcelona.

Els capellans castrenses

Segons les ordenances militars vigents en aquell moment, cada regiment, de qualsevol arma, havia de portar almenys un capellà, anomenat capellà major (també un auditor, encarregat dels pagaments, un jurista i un cirurgià amb els seus ajudants) (figura 5). No es coneixen tots els eclesiàstics enquadrats en les unitats militars que actuaren a Catalunya, però sí que s'han conservat els noms d'alguns:

- Regiment de Sant Jordi, amb 120 cavalls. Coronel, el diputat militar Antoni Berenguer i Novell. Capellà, Llorenç Aduarín, doctor en teologia.
- Regiment de Sant Miquel (cuirassers). Coronel, Pere Vinyals. Capellà, Manuel Estaxé.
- Regiment de Cavalleria de la Diputació. Coronel, Antoni de Peguera i d'Aimeric. Capellà major, Josep Passapera. Exiliat, acabà els seus dies de canonge a Sicília.
- Regiment de cavalleria de Sant Jaume. Coronel, Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal. Capellans majors, Rafael Palet, degà, i posteriorment Joan Antoni Texerina, frare mercedari. Aquest darrer lliurà el 15 de gener del 1714 a Sant Feliu de Sabadell els objectes litúrgics presos pel comte de Montemar en el saqueig de l'església de Santa Maria de Caldes de Montbui, en una peculiar intervenció d'un capellà austriacista al costat d'un militar filipista, amb la intercessió d'Elisabet de Cardona-Rocabertí i de Guimerà, marquesa de Meca i de Ciutadilla, mare del coronel austriacista Antoni de Meca i de Cardona. El reverend Llorenç Costa, vicari de la parroquial de Caldes de Montbui, amb els membres del Consell de la vila, és qui s'encarrega de reclamar els objectes robats al rector de Sant Feliu de Sabadell, Francesc Martí. Apareix com a testimoni del document el vicari de Sentmenat, Lluís Molins. Segons la documentació trobada fins ara, només una petita part del saquejat pel comte de Montemar fou retornat a Caldes de Montbui.
- Regiment de la Concepció. Coronel, Gregori de Saavedra i Portugal, després Pau de Thoar i Grech. Capellà, Josep Miquel i Nebot, doctor en teologia.

— Regiment de Santa Eulàlia. Coronel, José Iñiguez Abarca, després Antonio del Castillo y Chirino. Capellà, Josep Rodrigues, valencià.

— Regiment del Rosari. Coronel, Josep Bellver i Boleguer, *Josepet*, després, Gregori de Saavedra i Portugal. Capellà, Baltasar Casanyas.

— Regiment de Sant Narcís (infanteria alemanya). Coronel, Joan de Madrenas. Capellà, doctor Joan Antoni Sans.

— Regiment de la Mare de Déu dels Desemparats. Coronel, Josep Vicent Torres i Eiximeno. Capellans, llicenciat Tomàs Garcia, Josep Miquel Amposta, cavaller creuat de l'orde de Montesa i de Sant Jordi d'Alfama, i Josep Casanova, en diferents moments.

— Regiment de fusellers de muntanya del coronel Antoni Muñoz. Coronel, l'esmentat. Entre els seus capitans hi havia el sotsdiaca doctor Ramon Moga, degradat i executat a garrot a Barcelona el 3 d'agost del 1715, un cop capturat després d'haver continuat en lluita amb el seu grup passat l'11 de setembre del 1714. Aquest prevere, aranès, havia participat ja com a militar en la defensa de Castell-Ileó el 1706.

— Reials Guàrdies Catalanes. Coronel, Antoni de Peguera i d'Aimeric. Capellà, Miquel Ruaix i Colomer, exiliat a Gibraltar el 1704, on prengué part en el desembarcament i conquesta. Barceloní.

— Regiment de Fusellers de Muntanya "Sant Raimon de Penyafort". Coronel, Ermengol Amill. Capellà, Joan Nat.

— Regiment d'infanteria en línia de Francesc Busquets i Mitjans. Coronel, Francesc Busquets i Mitjans. No consta el capellà, però el prior de Terrassa, Josep Busquets, apareix com a testimoni del lliurament a l'església de Sant Llorenç Savall del cadàver del capità austriacista Jaume Matas, mort a la Batalla de Talamanca o a la seva seqüela de Sant Llorenç Savall, juntament amb el prevere Pere Mata Rodona. El germà de Josep Busquets era el coronel d'aquest regiment, que intervingué en la batalla esmentada. El cadàver fou dut el dia 20 d'agost –sis dies després de la batalla– a Sant Cugat del Vallès, d'on eren oriünds l'oficial mort i el prior de Terrassa.

— Guarnició del Castell de Cardona. Al llarg de tota la guerra, el capellà major d'aquesta guarni-

ció, comandada per Manuel Desvalls i de Vergós, fou el pare franciscà Anton Bagà.

— Guarnició de Montjuïc. Comandada successivament pels coronels Gabriel Kaubars, Blai Ferrer i Pau de Thoar i Grec. Capellà Major, Pere Balasch, que assentà plaça el 12 de febrer del 1691 i hi perdurà fins a l'octubre del 1713.

Serveis religiosos d'altres confessions

142

Com ja s'ha dit anteriorment, la Guerra de Successió no és, en general, una guerra de religió; així i tot, hi ha presència de soldats d'altres confessions cristianes, principalment entre els exèrcits de les potències de la Gran Aliança de la Haia. L'exèrcit britànic, format bàsicament per anglicans i metodistes, incloïa una brigada hugonot, formada per cinc regiments d'hugonots francesos exiliats a Anglaterra, i l'holandès, quatre més.^{62 63} Entre els regiments alemanys i holandesos (Països Baixos protestants) també hi havia un fort contingent de luterans i calvinistes, principalment⁶⁴ i, tot i que no n'ha quedat constància, cal comptar molt possiblement amb soldats de religió jueva.

Els serveis religiosos d'aquestes tropes tenien una organització semblant a l'esmentada anteriorment, cadascun amb les característiques pròpies de cada creença i de cada exèrcit. Les ordenances militars vigents a l'època així ho preveïen. El fet que aquestes forces provinguessin d'altres països fa que els arxius que en serveixen els detalls no ens siguin ara per ara accessibles, per la qual cosa només podem apuntar-ho esquemàticament.

Represàlies de Felip IV contra els clergues austriacistes

Les primeres represàlies documentades a l'entorn dels Vallès es produeixen en el marc del Bisbat de Vic, a partir del moment que aquesta ciutat i el seu bisbat reconeixen Felip IV, el 28 d'agost del 1713; posteriorment s'estendria al de Barcelona, que fou l'últim a declarar la seva obediència a Felip d'Anjou, llevat del de Mallorca. Anteriorment la repressió s'havia exercit als diferents bisbats dels Països Catalans a mesura que anaren caient en mans dels exèrcits borbònics, com es veurà tot seguit amb l'allau d'exiliats que hi hagué. El

rei manà “*contener, castigar y aun limpiar el Principado de todos los clérigos y frayles manifiestamente conocidos por malos y rebeldes*”, com, d'altra banda, ja havia fet al País Valencià. El cas del bisbat de Vic ja ha quedat explicat anteriorment.

El 2 d'octubre del 1714, menys d'un mes després de la caiguda de Barcelona, fou decretada l'expulsió dels territoris de la corona hispànica de tot un seguit d'eclésiàstics, la majoria dels quals han estat anomenats a les pàgines anteriors: “*Por quanto conviene al Real Servicio y bien publico el tener apartados de estos dominios los sugetos infctos. Portanto en birtud de la plena facultad y poder que tengo de Su Mag. Concedido: Ordeno y mando por via dela politica y economica, y usando della, que el Dr. Thomas Llorens presbitero chanciller que se intitulava de Cathaluña, el Dr. Joseph Riffós, Canonigo dela Cathedral de Barcelona, y Vicario General de la diocessi, el Canonigo Andrez Foix y su coadjutor Dr. [Francesc] Barata, dela misma Cathedral, el Dr. Joseph de Asprer Arcediano y Canonigo dela Cathedral de Urgel, el Dr. Pablo Llinás Canonigo dela misma Iglesia, Dr. Thomas Borràs Hospitalero dela de Tortosa, el Dr. Andrez Arbell, Canonigo dela de Vique, Dr. fra Joseph Companj, Camarero del Monasterio de Gerri, Dr. Joseph Jofreu, padre del Seminario de la mission, el Padre Geronimo Dieràn, el Dr. fr. Pablo Andreu, Provincial del Convto. de San Francisco de Paula de esta ciudad, el Dr. Franco. Figueró beneficiado de dha. Cathedral, y Prior del Hospital de Misericordia, el Dr. Franco. Galvanj beneficiado dela Igl. del Pino, Miguel Busquets presbitero vicario de la misma Iglesia, el Dr. Raymundo Rossell beneficiato dela misma Iglesia, el Dr. Mauricio Andreu beneficiato de la Cathedral de Barna., Vicente Carcassès pbro. beneficiato dela misma Iglesia, el Hermano Joseph de Christo Carmelita descalzo, el Pe. fr. Juan Aleu Carmelita Calsado el Pe. Mro. fr. Franco. Bataller de la misma orden, el Dr. Don Anthon de Solà, el Dr. Estevan Mascaró vicario perpetuo de Sta. Maria del Mar, el Dr. Raymundo Padrell, el Dr. Franco. Serrat, el Dr. Joseph Llarès, el Dr. Anthonio Roig, el Dr. Magin Simò, el Dr. Franco. Colí, Joseph Compte presbitero, [N.] Molins presbitero, todos beneficiados de dha. Iglesia, el Dr. Raymundo Torroella, y Joseph Carreras presbiteros vicarios dela misma Iglesia, Joseph Puig presbitero procurador del Hospital General de Santa Cruz, el Pe.*

Mro. fr. Thomas Sabater Dominico, el Pe. fr. Jaïme Roldós y Pe. fr. [Joan] Coll. los dos dela orden de San Franco. de Assis, el Pe. Mro. fr. Diego Florenza, el Pe. Mro. fr. Anthonio Recordà, el P. S. fr. Lorenzo Dalmau, los tres del Convto. de San Agustín, el Pe. fr. Andrez de San Pedro, trinitario descalzo, el Pe. fr. Joseph de la Madre de Dios de la misma orden, el Pe. Mro. fr. Salvador Feliu, el Pe. fr. Jaïme Vila los dos dela orden de la Merced, el Pe. Pntato. [N.] Pinillo, Pe. [N.] Cuenca, Pe. [N.] Hernando, Aragoneses, Pe. Rafael [Pria] Valenciano, y Pe. [de] Castro castellano, todos dela misma orden, el Pe. Gerardo Marsillo, el Pe. Felipe Llanés, el Pe. Jaïme Cotxét, el Pe. [Domingo] Navasquez, Rector del Collegio de Betlém de esta Ciudad, el Pe. Gregorio Nabarri aragonés, el Hermano Lull mallorquin todos de la Compañia de Jesus salgan de esta ciudad dentro veinte y quatro horas, y del Principado de Cathaluña, y de todos los dominios de España dentro ocho dias, contadero, uno y otro termino dende el punto que se les notofocare, y no buelvan mas á entrar en dhos. dominios; Y enquanto a los religiosos ordeno alos superiores de sus conventos, que lo agan assí cumplir, y executar, y dèn certificación auctentica de haverlo hecho, haviendo ellos de responder de este encargo.

Dado en Barcelona alos dos de octubre de mil siete cientos y catorse.

*Bervick y Liria*⁶⁵

62 En el primer hi havia el de Dragons del marquès de Guiscard, de cavalleria, i els del marquès de Montandre, comte de Paulin, coronel Lesford, coronel Mortagis, Paul de Blosset i Frédéric de Sybourg, d'infanteria. Per manca d'efectius, cinc dels d'infanteria quedaren reduïts als dos darrers, mentre que el de Montandre es dissolgué el 1709. A l'holandès hi havia els d'Isle Marais, Viçouse, Belcastel i Jean Cavalier, tots d'infanteria.

63 De la mateixa manera, molts jacobistes anglesos, escocesos i irlandesos s'havien refugiat a França i serviren el rei francès; entre els quals, James Fitz-James Stuart, duc de Berwick. Aquest fet és l'únic reflex de conflicte religiós de la Guerra de Successió, com ja s'ha exposat anteriorment.

64 HUBERT.

65 Arxiu de la Corona d'Aragó (d'ara endavant ACA). Cancelleria, reg. 6187 (*Felipe IV el Animoso*), Decretos Real Junta, f. 21 r-22, 2 d'octubre del 1714.

66 CASTELLVÍ, vol. 4, p. 366 i 367.

67 *Op. cit.*, p. 366-373.

68 *Op. cit.*, p. 399-420.

Francesc de Castellví⁶⁶ en detalla algunes coses, de bastants d'ells: el doctor Llorenç Tomàs i Costa morí a Viena el 1738 i el van enterrar a l'Hospital d'espanyols; també morí aquell any i a la ciutat imperial el catedràtic Maurici Andreu; el doctor i comte Josep Rifós, encara era viu el 1725 i exercia de superintendent general de l'hospital suara esmentat; Andreu Foix tornà a la seva església, la Catedral de Barcelona, i hi va morir, com també Francesc Barata; el doctor Francesc Figueró acabà els seus dies de prior de l'Hospital de Misericòrdia. També Bruguera⁶⁷ inclou una extensa relació amb els motius pels quals cadascun d'aquests eclesiàstics rebé el càstig.

El mateix Bruguera⁶⁸ continua recollint els càstigs contra eclesiàstics posteriors al que acabem d'expli- 143
car: “*Los arzobispos de Valencia y Tarragona, tuvieron que emigrar despues de haber sido presos durante años, el de Valencia fué mas afortunado pues marchó con Cárlos el archiduque, el cual le nombró presidente del consejo de Estado, era de la ilustre familia de los Cardonas, al de Tarragona D. Isidoro Beltran despues de haberle desterrado a Mallorca, tuvo que emigrar á Liorna, á los obispos de Barcelona, Albarracin, Vique y Solsona, habiendo sufrido toda clase de vejaciones, el de Barcelona fué nombrado cardenal de la Santa Iglesia, y así pudo sustraerse á la persecucion del gobierno, despues de haber saboreado las amargas del destierro en Aviñon, el de Albarracin fué desterrado por el duque de Berwick, quedando en Cataluña los de Vich y Solsona, con los cuales se cebó la saña del primer borbon*”. A continuació, després de dir que Solsona és seu vacant, explica que fr. Francesc Dorda, cistercenc, és intrús en el bisbat de Solsona, i no pot residir ni a la ciutat ni a la diòcesi, ni pot fer servir la seva jurisdicció.

Continua Bruguera dient que entre febrer, març i abril del 1715 foren detingudes 3.876 persones, de les quals 676 eclesiàstics i religiosos, els uns empresonats a Montjuïc, Lleida, Tortosa i Tarragona i els altres conduïts amb escorta militar a la frontera, estranyats del regne a perpetuïtat. Afegeix que la majoria moriren a l'exili. En destaca els noms del doctor Montaner, rector de Sant Jaume de Barcelona, el P. Solà, provincial dels carmelites calçats, amb la nota de ser molt desafectes al rei, el P. M. Ciril Palol, el seu secretari Manuel Güell, els carmelites fra Francesc Serra i

fra Salvador Colpalleras, els vicaris generals de Tarragona, Martí Perelló, Antoni Anguera, Josep Palau i Pere Vidal i Nin, els canonges de Lleida Pau Ferrer, degà, Ramon Pastoret, Josep Pi i Jaume Martí, el prior de la Cartoixa de Montalegre, Agustí Mabot, els monjos fra Francesc Guiu, de Santes Creus, i fra Josep Ferrer, Francesc Sàenz, Maur Pérez, Iñigo Moscoso i Fèlix Llano, de Montserrat, els pares Domènec Soler, Miquel Torralcina i Carles Romaní, dominics de Sant Magí de Brufaganya, fra Antoni Duran, guardià d'Escornalbou, fra Francesc Buada, el pare J. Antoni, lector, fra Miquel de Tivissa i fra Miquel Gil, a més de quatre canonges de Vic.

144

Encara, l'agost del 1715 el rei manava desterrar els ja esmentats anteriorment Antoni de Solanell, Galderic de Santjust, Josep Despalau, Llorenç Tomàs i Costa, a més de Jeroni Vidal, abat de Serrateix, Onofre Rovira, ardiaca de Barcelona, Gaspar Aguilar, beneficiat de la seu de Barcelona, Benet Vinyals i de la Torre, arxiprest d'Àger, Joan Baptista Prat i Sant Julià, coadjutor de l'arxiprestat de Santa Maria de l'Estany i Moià, Joan Baptista Vilana, arxiprest de Sant Joan de les Abadesses, i Ferran Masià, degà de la catedral de Vic.

L'exili dels eclesiàstics catalans

Ultra els qui van viure l'exili interior, que ja hem esmentat anteriorment, un nombre considerable d'entre els 16.000 exiliats catalans fou el dels eclesiàstics. Agustí Alcoberro⁶⁹ esmenta bona part dels que han anat sortint anteriorment en aquest treball, la majoria amb destinació a Roma, però uns quants també a Viena o altres llocs de l'Imperi i molts d'ells nomenats per a càrrecs imperials o eclesiàstics: Pau Vilana-Perlas fou bisbe de Salerno el 1723; Francesc Josa, comissari general de Croada el 1725; el sabadellenc Josep Rifós, inquisidor general a Sicília el 1715 i a Sardenya el 1720, a més de consultor del virrei i subdelegat de Croada; el dominicà fra Josep Lampilles; el jesuïta Francesc Bru arribà a ser nomenat el 1727 jutge reial a Sicília; Llorenç Tomàs i Costa fou agent imperial a Roma i posteriorment comissari general de croada, a la mort de Josa. Esteve Mascaró, vicari, i Maurici Andreu, excatedràtic de teologia a Barcelona, foren, des de la seva fundació, administradors i procuradors de l'Hospital d'Espanyols, del qual el segon era

prior. També passaren per aquest priorat més tard els clergues també exiliats Pau Coromines i Joan Ballart, franciscà menor. La llista total d'exiliats que figura a la Llista d'exiliats segons llur qualitat, del mateix 1714, és llarga.⁷⁰ N'hem conservat només els catalans i extret els càrrecs de cadascú, i conservat la grafia del document: els canonges i altes dignitats “*Cardenal Sala, Arzobispo de Valencia, Lorenzo Thomás y Costa, Joseph de Asprer, Pablo Llinàs, Andrés Foix, Francisco de Jossa, Joseph de Riffós, Francisco Barata, Canónigo Feixes, Canónigo Gavila, valenciano, Joseph Roca, canónigo de Valencia; els capellans d'honor Paulino Blanch, Pedro Serralde, Vicente Boscà, valencians, Esteban Mascaró, Antonio de Àger, Diego Antonio Godó Coloma*”, els capellans particulars (membres d'ordes religiosos) “*Don Soler, valenciano, frayle de Montesa, Maurizio Andrés, Joseph Joffreu, Agustín González, Joseph Cervera, Gerónimo Cerveró, Juan Pablo Molins, Ramon Cossell*”.

En una segona llista, dels exiliats recents, a més de repetir-ne alguns dels anteriors, hi afegeix “*Joseph Company y Salomó, Domingo Casalera, Ramon Rossell, Thomás Sabater, Joseph Cabrera, Joseph Bons, Francisco Bataller, M. Berenguer, Salvador Feliu, Llorenç Dalmau i Joseph Barata*”. Posteriorment, a les llistes de les pensions assignades, ultra repetir tots aquests, encara n'hi afegeix alguns més: “*Joseph Cabrera, Joseph Pallarès, Roque Oltra, valenciano, Alexo de Gelabert, Vizente Peruell, Joseph Codolet, Fèlix Rubira, Vizente Alberola, valenciano, Juan Boix, Gerónimo Mir, Jayme Roldós, Antonio Bagá, Juan Coll, Joseph Torres, Basilio Bartra, Juan Macip, de Xàtiva, Bernardo Barzeló, mallorquí, Carlos Nicolás Pastor, valencià, Antonio de Santo Thomás, Antonio Recorda, Lorenzo Dalmau, Joseph de San Olaguer, Jayme Blanco y Díaz, valencià, Manuel Laborda, Juan Antonio Meregá, valencià, Francisco Vall de Oriola, Jayme Vall, Thomás Roca, de Xàtiva, Thomás Sabater, Thomás Torrents, Joseph Lampillas, Gerónimo Cavnillas, Nicolás Peris, valenciano, Thomás Vidal, Francisco Guiu, Joseph de Corsuarem...*”.

Segons Alcoberro, alguns encara es van exiliar després de finida la guerra: el mercedari Josep Vilatersana va esquivar una ordre de detenció el 1716 i marxà a Viena; el 1730 es troba a Pest, com a capellà dels exiliats en aquella ciutat hongaresa, havent passat

alguns anys de penúria econòmica i vivint de caritat. També hi hagué un bon nombre de jesuïtes exiliats, malgrat que aquest orde és tingut com un dels de més fidelitat filipista. A l'exili es trobava la quasi totalitat del col·legi aragonès de l'orde, amb el seu rector, Francisco Uribarri, que fou provincial de Catalunya, i Jeroni Cabanilles, valencià, Simó Llull, coadjutor mallorquí, Ignasi Picalqués, manresà, que era germà llec, com la major part dels aragonesos. Cabanilles fou capellà dels dos darrers virreis de Sicília nomenats per l'emperador Carles i acabà els seus dies a Viena, fent de capellà dels exiliats catalanoparlants.

També hi va haver algun cas oposat: el canonge Josep Molines, filipista, fou un zelós antiaustriacista mentre estigué a Roma; fou nomenat inquisidor general per Felip IV, i en tornar a la península per prendre possessió del càrrec fou retintut a la Llombardia poc abans de la presa borbònica de Sardenya. Empresonat a Milà, hi morí el 1719. Molines havia estat un dels més eficaços espies filipistes de la guerra i la immediata postguerra, i d'ell sorgiren informes negatius d'alguns eclesiàstics catalans que pretenien tornar de l'exili, com Antoni de Bastero i Josep Ort, canonges, i Josep Vedella, ardiaca, de Girona, Bonaventura Sales i Cristòfol Cabirol, ardiaca, de Barcelona, Josep Picalqués, expedicioner de Roma, i Josep Domènec. A tots els fou denegat el permís de retorn.

Conclusions

Mitjançant les pàgines anteriors hem intentat reflectir el que deixàvem entreveure a la introducció: tot i que l'església catalana no tingué una actitud unànime al llarg de la Guerra de Successió, sí que hi hagué una forta implicació d'un nombre important de clergues en la defensa d'un o altre bàndol, principalment el de Carles III. Per manca de documentació del sector més popular de l'església, no podem afirmar que cap presa de posició fos majoritària, però sí que es pot dir que l'austriacisme de tants eclesiàstics d'alt nivell fou molt rellevant, en aquells moments, i que sovint devia arrossegar rere seu bastants dels clergues més tebis

o indefinits, entre els quals devia haver-hi molts dels membres de la base de l'església. Fóra el cas dels dos bisbats que inclouen els Vallès dins dels seus límits, el de Vic i el de Barcelona.

Cal destacar que, tanmateix, en els nuclis eclesiàstics més decantats cap a l'austriacisme, com els dos bisbats esmentats, sempre hi hagué una part dels seus membres que es mantingué al marge de les grans decisions. Aquests eclesiàstics agafaren protagonisme al final de la guerra, ja que els borbònics els feren servir per a la represa d'activitats dels bisbats o dels convents i monestirs en la direcció que interessava als nous governants; també s'hi veu més d'un canonge, en el cas dels bisbats, que va saber mantenir un capteniment ambigu i adaptar-se fàcilment a la situació que estava vivint o, directament, canviant de bàndol.

Així, doncs, la conclusió general podria ser que a la Guerra de Successió hi hagué una implicació, sobretot entre els austriacistes, molt forta i molt nombrosa d'eclesiàstics procedents dels diversos nivells de l'església, implicació que fou decisiva en determinats moments. Tanmateix, no es pot parlar d'una unanimitat en el posicionament de la institució eclesial, i, per tant, no es pot parlar d'una església ni austriacista ni borbònica com a institució. En aquest mateix sentit s'adrecen les conclusions d'altres estudiosos que han tractat el tema.⁷¹ ●

145

Bibliografia

Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ACV). *Actes del Capítol de Canonges de la Catedral de Vic* (ACV). Liber secreta XIII, Arm. 57/67 i 57/68, diversos folis.

Anselm Maria ALBAREDA, *Història de Montserrat*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1931 (6a ed. 2005).

Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, "La revolta dels vigatans (1704-1705)", *Ausa*, 13/120 (1988).

Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, "L'actitud dels eclesiàstics catalans a la Guerra de Successió (1705-1714)", *Anuari de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de*

69 ALCOBERRO, vol. 1.

70 ALCOBERRO, vol. 2. Document 2, p. 27 a 38.

71 BALLBÉ 2008, p. 84-88.

Catalunya (1988), p. 7-26. [És l'estudi més complet i extens sobre el tema, centrat sobretot en el bisbat de Vic].

Joaquim ALBAREDA (ed.), *Política, religió i vida quotidiana en temps de guerra (1705-1714). El dietari del convent de Santa Caterina i les memòries d'Honorat de Pallejà*, Vic: Eumo, 2001.

Agustí ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1747)*, vol. 1, Barcelona: Fundació Noguera, 2002, (Textos i documents; 35).

146 Agustí ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1747)*, vol. 2: *Documents*, Barcelona: Fundació Noguera, 2002, (Textos i documents; 36).

Francesc AMORÓS I GONELL, "Malta i els cavallers hospitalers de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem durant la Guerra de Successió (1702-1714). Notícies extretes de la correspondència diplomàtica", *Pedralbes*, 26 (2006). [en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/viewFile/122930/170207>].

Neus BALLBÉ SANS, "Els eclesiàstics austriacistes durant la Guerra de Successió d'Espanya: el cas de Llorenç Tomàs i Costa, canceller del Principat de Catalunya (1705-1714)", *Pedralbes*, 28 (2008).

Joan BONET I BALTA, *L'església catalana de la Il·lustració i la Renaixença*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

Mateu BRUGUERA, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los Fueros y Privilegios de Cataluña en 1713 y 1714, con las causas del levantamiento de Cataluña contra Felipe V, y consiguiente proclamacion del Archiduque Carlos de Austria, abandono de este, tratado de Utrech, y demás pormenores, convenientemente detallados, hasta la definitiva instalacion de los Borbones en España, despues de vencidos los valientes catalanes* (2 v.), Barcelona: Est. tip. de Luis Fiol y Gros, 1871-1872.

Francisco DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcop, 1997-2002. 4 v.

Marta CUSÓ I SERRA, "Un monestir cistercenc femení català durant el primer segle borbònic espanyol. Santa Maria de Vallbona (1701-1802)", *Manuscrits*, 27 (2009), p. 189-192.

Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum 10. Anys 1701 a 1713, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007.

Narciso FELIU DE LA PEÑA Y FARELL, *Anales de Cataluña... tomo tercero*, Barcelona: Juan Pablo Martí, 1709, p. 529. [Digitalitzat per Google Books, en línia: <https://play.google.com/books/reader?id=FA9UAAAACAAJ&printsec=frontcover&output=reader&authuser=0&hl=ca&pg=GBS.PR6>].

Patricia GABANCHO, *Les dones del 1714*, Barcelona: Columna, 2014.

David GONZÁLEZ CRUZ, *Une guerre de religion entre princes catholiques. La succession de Charles II dans l'Empire espagnol*, Paris: L'École des Hautes Études en Sciences Sociales, 2006.

Eugène HUBERT, *Les Etats-Généraux des Provinces-Unies et les protestants du duché de Limbourg pendant la guerre de la succession d'Espagne: etude d'histoire politique et religieuse*, Bruxelles: Hayez, 1904.

Virginia LEÓN SANZ, "Patronazgo político en la corte de Viena: los españoles y el Real Bolsillo Secreto de Carlos VI", *Pedralbes*. 18, 2 (1998).

Llibre de les deliberacions del Molt Illre Capítol de Paborde y Canonges de la la Seu de Manresa, comensant als 31 de desembre de 1699 que se congrega y convoca per lo Sr. Paborde com a President y Cap de aquell y en la ausencia per son Vicari General, y faltant estos, per lo Canonge President, ço es antiquior, y acaba en 1801 (Arxiu de la Seu de Manresa).

Adrien-Maurice, Duc de NOAILLES, *Mémoires politiques et militaires pour servir à l'histoire de Louis XIV et de Louis XV*, vol. 3, París: Chez Moutard, 1777.

Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya. Burgesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*, Lleida: Universitat de Lleida, 2001.

Valentí SERRA DE MANRESA, *Els caputxins de Catalunya, de l'adveniment borbònic a la invasió napoleònica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat, cultura (1700-1814)*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya - Editorial Herder, 1996 (Col·lectania Sant Pacià; 57).

147

Antoni SIMON I TARRÉS, *Del 1640 al 1705: L'autogovern de Catalunya i les classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*, València: Universitat de València, Institut d'Estudis Catalans, 2011.

Pere VOLTES, "Documentos para la historia del Tribunal de la Inquisición de Barcelona, durante la Guerra de Sucesión", *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. 26 (1953). ●
